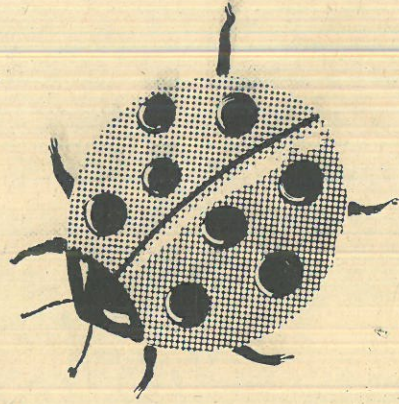

1966 yılı
Sizce
Uğur Getirecektir

YENİ YILDA

12
MİLYON

büyükçekilişlere iştirâk için
Bütün Tasarruflarınızı
T.C. Ziraat Bankasında toplayınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1966

İÇİNDEKİLER :

Folklor Enstitüsü Kuruluş Semineri	İhsan HINÇER
Yazı-Resim'de Arslan Suretleri	Malik AKSEL
A:asözlerinde Değişmeler	Kerim YUND
Midasın Kulakları Nerede Doğmuştur	Cahit ÖZTELLİ
Harput'ta Kız İsteme, Şerbet ve Nişan	İshak SUNGUROĞLU
Çek Folklorunda Türkler Prof. Dr. J. BLAŞKOVİCS (KUMANOĞLU)	Hikmet DİZDAROĞLU
Kitaplar Arasında: «Göçeli Âşık Alesker»	M. Hilmi GÜR
Eğın Oyunları ve Türküsüz Oyun Çeşitleri	Numan KARTAL
Kandıra'dan Masallar: Altın Tas	
TÜRK HALK KILIKLARI VE OYUN TOPLULUĞU BEBEKLERİ AMERİKA'DA	

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 202

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜR DERGİSİ

B. Nihal Atsız
18. IX. 1964

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

4065

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 202

MAYIS 1966

YIL: 17 — CİLT: 10

FOLKLOR ENSTİTÜSÜ KURULUŞ SEMİNERİ

Yazan: İhsan HİNÇER

Türkiyede elli yıldan bu yana bir Folklor Enstitüsü kurulması için çeşitli çabalarda bulunulmuştur. Tek tek veya çeşitli kuruluşlar olarak Türk Folkloru alanında bugüne kadar değerli çalışmalar, derlemeler ve değerlendirmeler yapıldığı halde, bunlar teşkilatlandırılmadığından dağınık kalmıştır. Hemen her aydın bunu görmüş, hele folklorcular ısrarla Folklor Enstitüsü'nün kurulması için çaba göstermişler, fakat bu emellerine bir türlü ulaşamamışlardır. Folklorla uzaktan yakından ilgilenip te, konuşmalarında, yazılarında bu ihtiyaçtan bahsetmiyen tek kimse yoktur. Buna rağmen bu istek bir türlü gerçekleşmemiştir. Bu sebeple de toplanan folklor ürünleri dağınık, hatta bir kısmı kaybolmak tehlikesine maruz kalmıştır.

Toplanan materyalin dağınık olduğu bu devrede Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ele alınan bir enstitü kurulması işi, bütün aydınlar ve folklorcular tarafından sevinçle karşılanmıştır. Memleketimizin tanınmış otuz folkloristi, Milli Eğitim Bakanlığı adına Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen imzasıyla Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü başlıklı, 21 Nisan 1966 tarih ve 769 sayılı birer mektup aldılar. Bu mektuplarla 30 Nisan 1966 tarihinde saat 10 da Ankarada Milli Kütüphane salonunda düzenlenen seminerde, kurulacak Folklor Enstitüsü konusunun görüşüleceği, Enstitünün vazifeleri, çalışma şekli, statüsü üzerinde durulacağı bildiriliyor ve bu hayırlı teşebbüse alâka göstermeleri ve katılmaları isteniyordu.

Toplantıya çağırılan otuz kişiden yirmisi gelmişti. Gelmiyenlerin ekserisinin folklorla ilgisi yoktu. Bunlar musiki ve tiyatro otoriteleri idi. Folklorla ilgileri sadece birkaç halk türküsünü armonize etmekten veya sahneye koymaktan ibaretti.

Gelenler, belli edilen günde, adı geçen yerde toplandı. Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen, işin ciddi tutulduğunu gösteren çok kısa ve değerli bir konuşma yaptı. Toplantıyı idare etmek üzere Aydın Senatörü İskender Cenap Ege baş-

Folklorun bir ilim olarak ele alınması, hızla yayılması, üniversitelerde folklor kürsüleri kurulması, folklor enstitüleri açılması bütün dünyada yüz senelik bir maziye dayanmaktadır. Halen Folklor Enstitüsü ve Kürsüleri bulunmayan tek memleket Türkiyedir. Ancak Ankara Lil, Tarih - Coğrafya Fakültesinde Prof. Dr. Orhan Acıpayamalı Etnoloji dersine Folklor'u da almış, Atatürk Üniversitesi de Halk Edebiyatı Kürsüsü ihdası suretile Folklor'a yer vermiştir.

ANADOLU BANKASI

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor: 57)

Terkibinde krem hassaları bulunan PURO TUVALET SABUNU

cildi temizler... besler... korur... çiçek gibi taze ve kadife gibi yumuşak yapar... cazibe ve güzelliğinizi artırır.

BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU

100 DE 100 SAFTIR

(Yeni Ajans: 2892 — 55)

BAS!

AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir.

(Yeni Ajans: 2892 — 55)

Baskı tarihi : 2/6/1966

kanlığa, Devlet Konservatuvarı Müdürü Gültekin Oransay ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Halk Oyunları Uzmanı Halil Oğultürk sekreterliklere seçildikten sonra çalışmalar başladı.

Saat 10 da başlayan toplantı 15 e kadar devam etti. Bu arada seminere katılanlar şimdye değin Türkiye'de yapılan halkbilgisi faaliyetleri hakkında konuştular. Bundan sonra nasıl çalışılması gerektiği ve Folklor Enstitüsü'nün kurulması şekli hakkında fikirlerini söylediler. Enstitü'nün kuruluşu, amacı ve teşkilâtı hakkında bir gerekçe - protokol hazırlamak üzere Mehmet Önder, Prof. Acıpayamı, Oransay, Öztelli, Hınçer, Oğultürk, Ataman, Sun'dan müteşekkil bir komisyon kuruldu. Komisyon üyelerinin saat 16 da toplanmasına ve hazırlanacak Gerekçe - Protokolü karara bağlamak üzere 1 Mayıs 1966 pazar günü saat 15 de aynı salonda seminerin çalışmalarına devam etmesine karar verildi.

Komisyon öğleden sonra çalışmalarını geç saatlere kadar devam ettirdi. Ertesi gün hazırladığı Gerekçeyi Folklor Semineri Genel Kurulu'na verdi.

Genel Kurul bunu madde madde tartışarak gerekli düzeltmeleri ve ilâveleri yaptıktan sonra kabul etti.

Üyeler, İskender Cenap Ege ile Adnan Ötüken'in «Türk Folklor Enstitüsü'nün biran evvel kurulup faaliyete geçebilmesi için gösterdikleri çabadan dolayı kendilerine ayrı ayrı teşekkürlerini bildirdiler.

Enstitü'nün Eski Eserler ve Müzeler veya Güzel Sanatlar Genel Müdürlüklerinden birine mi, veya Devlet Konservatuvarı'na mı bağlanması gerektiği hususu da tartışma konusu olmuş, sonunda seminere katılan üyelerin tüm oylarile Kültür Müsteşarlığı'na bağlı müstakil bir Müdürlük olarak faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır.

Kapanış konuşmalarında gerek Adnan Ötüken, gerekse İskender Cenap Ege, protokol çerçevesi dahilinde «Türk Folklor Enstitüsü» nün müstakil bir binada en geç bir aya kadar çalışmalarına başlayabileceğini, ancak Enstitü'nün başına geçecek kendini bu ilme adanmış bir «Kahraman»ın bulunmasını istediler.

Genel Kurulun hazırladığı ve Millî Eğitim Bakanlığının onayına sunulan «Türk

Folklor Enstitüsü'nün Kuruluşuna Dair Gerekçe - Protokol» aşağıdadır:

TÜRK FOLKLOR ENSTİTÜSÜNÜN KURULUŞUNA DAİR PROTOKOL

KURULUŞ:

I — Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarlığına bağlı olmak üzere müstakil bir Türk Folklor Enstitüsü Müdürlüğü kurulmalıdır.

AMAÇ:

II — A) Türkiye ve Türk dünyası ile ilgili folklor arşivi kurmak, ve bu arşivi mümkün olan süratle geliştirmek.

B) Türkiye folklor atlası, araştırma haritası, folklor sözlüğü ve folklor ansiklopedisi meydana getirmek üzere derhal faaliyete geçmek.

C) Folklorla ilgili monografiler, bibliyografyalar, anketler, kılavuz el kitapları, broşürler, kataloglar, sözlükler, ansiklopediler, tanıtma yayınları, plâk yayınları, kısa filimler, antolojiler hazırlamak, bastırmak ve yayınlamak, konferanslar düzenlemek, halk oyunlarına ait incelemeler yapmak ve yaptırtmak.

D) Tamamen bilimsel anlamda bir dergi yayınlamak.

E) Türkiye folklorunu değerlendirecek ölçüde yurtiçi araştırma gezileri tertiplemek.

F) Yurdumuzun sosyal, idari, hukuki, iktisadi ve kültürel meseleleriyle meşgul olan müesseseler için gerekli folklor materyelini hazırlamak ve hazırlatmak.

G) Folklor müzeleriyle açık hava müzeleri kurmak üzere ilgili teşekküllerle işbirliği yapmak.

H) Türkiye dışındaki Türklerin folklorunu tesbit etmek, değerlendirmek ve gerekli olan her türlü bilimsel araştırma ve incelemelerde bulunmak;

I) Uluslararası kongrelere katılmak, ulusal ve uluslararası kongreler düzenlemek.

İ) Yurt içi ve dışı ilgili kurumlarla sıkı haberleşme ve temaslarda bulunmak, onlarla malzeme ve her türlü yayın değişimleri yapmak, gerekli görülen yerlerde irtibat büroları açmak.

J) Folklor alanında çalışmakta olanlarla aynı konuda araştırma ve incelemelerde bulunan Türk ve yabancı kimselere mümkün olan maddî ve manevî yardımı sağlamak.

ARAŞTIRMALARI

K) Folklorla ilgili çeşitli yayınları teşvik ve himaye etmek, gerekirse ödüller vermek.

L) Şimdye kadar yayınlanmış folklor ve maddî kültür malzemesiyle ilgili neşriyatı içine alan bir ihtisas kitaplığı kurmak ve bu kitaplığı yayınlarla beslemek.

M) Folklor uygulamalarında, müzik, oyun, kıyafet ve benzeri elemanların otantik niteliğini korumak için ilmi bakımdan gereken uyarılarda bulunmak.

N) Folklorun millî ahlâk ve terbiye bakımından önemi dikkate alınarak başta liseler, öğretmen okulları, eğitim enstitüleri olmak üzere çeşitli okul ve müesseselerin kültür faaliyetleri içine uygun şekilde alınması için gerekli çalışma ve teşebbüsleri yapmak.

O) Folklor konusunda ilmi araştırma ve ihtisas yapacaklar için iç ve dış burslar temin ederek yetişmelerine yardımcı olmak.

TEŞKİLÂT:

III — Merkez Teşkilâtı:

Enstitü bir müdürle idare edilir. Beş bölümü vardır: Bunlar:

- 1 — Manevî kültür bölümü
  - 2 — Maddî kültür bölümü
  - 3 — Halk edebiyatı bölümü
  - 4 — Müzik ve Oyun bölümü
  - 5 — Kütüphane, arşiv ve yayın bölümü
- Bu bölümler için gerekli uzman, teknisyen, ve büro memurları Millî Eğitim Bakanlığınca tâyin olunur.

IV — Danışma Kurulu:

Danışma Kurulu Millî Eğitim Bakanlığınca folklor ve etnoğrafya uzman ve araştırmacıları arasından seçilen otuz kişilik bir kuruldur. Bu kurul yılda iki defa toplanır. Ayrıca Bakanlık gerekli görürse olağanüstü toplantıya çağırır. Danışma Kurulu Enstitü'nün çalışmalarına yön verir.

V — Merkez Yönetim Kurulu:

Danışma Kurulu içerisinde seçilen yedi kişiden meydana gelir. Bu kurul merkez teşkilâtı ile işbirliği yapar ve Danışma Kurulu'nun aldığı kararların uygulanmasında yardımcı olur.

ÖTÜKEN, Adnan (Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarı)

ACIPAYAMLI, Orhan (Ankara Üni. Dil, Tarih - Coğ. Fak. Et. Prof.)

ATAMAN, Sadi Yaver (İst. Bel. Konser

vatuarı Tetkik ve Der. Uzmanı)

DANIŞMAN, Rıfki (Türkiye Folklor Der. Federasyonu Başkanı)

DRANAS, Ahmet Muhip (Şair, Milletvekili)

EGE, İskender Cenap (Edebiyatçı - Senatör - Ankara Radyosu eski müdürü)

HINÇER, İhsan (Türk Folklor Araştırmaları Dergisi sahibi)

KEYMEN, Mükerrerem (Millî E. Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü)

ORANSAY, Gültekin (Devlet Konservatuvarı Müdürü - Müzikolog)

ÖNDER, Mehmet (Millî Eğ. Bakanlığı Eski Es. ve Müzeler Gen. Müdürü)

ÖZDENKÇİ, Osman (Ankara Radyosu Yurdun Sesi Şefi)

ÖZTELLİ, Cahit (Edebiyat tarihçisi - Edebiyat Öğretmeni - Folklorist)

SEVİN, Nurettin (Devlet Konservatuvarı Öğretim Görevlisi)

TECER, Ahmet Kutsi (Edebiyat Tarihçisi - Edebiyat Öğretmeni - Folklorist)

USMANBAŞ, İlhan (Musiki Uzmanı ve Eleştiricisi)

YENER, Faruk (Musiki Uzmanı ve Eleştiricisi)

OĞULTÜRK, Halil (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Halk Oyunları Uzmanı)

ÖNDER, Ali Rıza (Folklorist - Yüksek Hâkimler Kurulu Raportörü - Eski Ağır Ceza Hâkimi)

SUN, Muammer (Devlet Konservatuvarı Öğretmeni - Halk Musikisi Uzmanı)

BORCAKLI, Ahmet (Millî Kütüphane Musiki Bölümü Şefi)

YAZI - RESİMDE ARSLAN SURETLERİ

Yazan: Malik AKSEL

Müslümanlar, hele Türkler, korkunç olduğu kadar gösterişli bir yaratık olan arslana özel bir ilgi göstermişler, resimlerini, remizlerini, armalarını, heykellerini yapmışlar, bu hayvanlar padişahı, insanlar padişahlarının her yolda övünülecek bir örneği olmuş, sureti bayraklarda, paralarda, heykelerde görülmüş, birçok Türk ve İslâm devletlerinin egemenlik sembolü yerine geçmiştir. Anadolu Selçuklularının da arslan biçimleri bunu hatırlatır.

Arslan ile güneşi bir araya getiren «Şirihurşit» ler, güneş ile eset burcu ki, iki sertlik ifade eden temmuz ayının sıcaklığı ve arslanın sert mizacı ile bir araya gelerek senbolleşmiştir.

Farsça şir, Arapça eset, Türkçe arslan adları saygı değer bir unvan olarak Türk büyüklerinde adlaşır. Öyle ki Alparslan, Kılıç Arslan, Arslan bey, Arslan Argun, Arslan Hatun, Arslan Şah, Arslan taş, Arslan Giray ve daha niceleri.

Anadolu'da arslan adı pekçok yerlerde görüldüğü gibi Kırşehirde, Hacı Bektaş'ta, orta avluda bulunan kutsal çeşmeye «Arslanlı çeşme» denir. Suyu da arslan ağzından

akar.

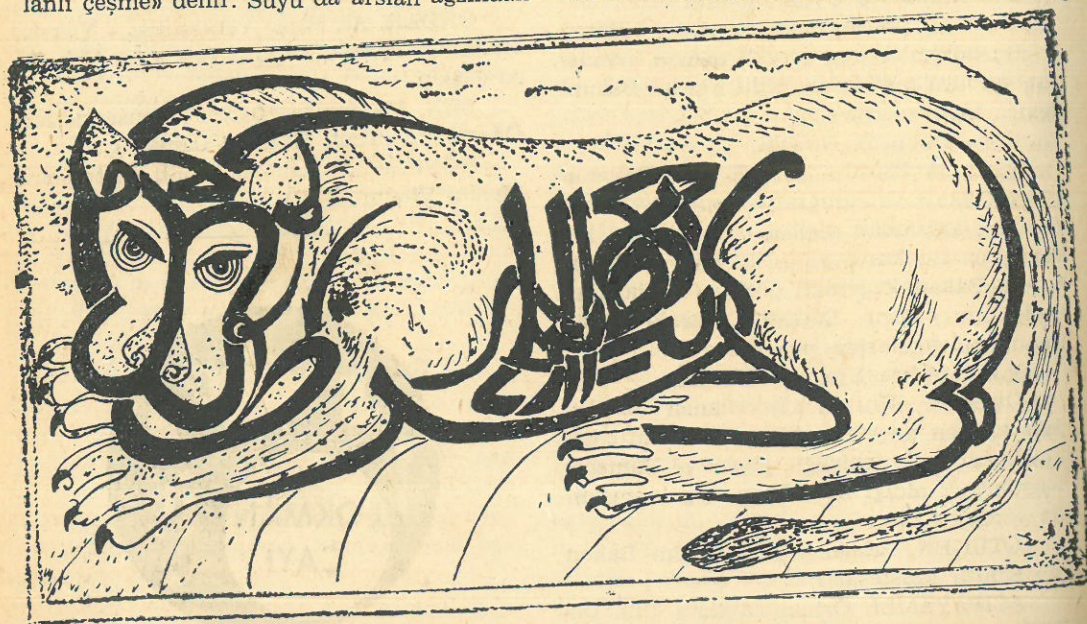
Bununla beraber birçok kaplıcalarda şifalı sular arslan ağzından dökülmededir ki bunu put saymayan yahut da buna hoşgörür bir gözle bakmayan ehli sünnet üleması yoktur.

Burada abdest alıp namazını kılar, şifa niyetine bu suyu içer. Hattâ bazı kaplıcalarda arslan ağzı denen yere girmeden gerçekten temizleneceklerine inananlar pek azdır. Kaplıcalarda mermer arslan ağzı hiçbir zaman put'u hatırlatmamaktadır.

Tarikatlerde, hele Bektaşilikte arslana çokça önem verilir. «Esedullah Ali = Allahın Arslanı» diye türlü yazı - resimler yapılır, buna kutsal mânâlar verilirdi. Hazreti Ali arslan şeklinde görüldüğü gibi, Hazreti Pir de arslanlarla keramet göstermiştir.

Kitabülesnam yazarı İbn-i Kelbi eski putlardan Yağuz'un arslan suretinde olduğunu söyler. Bu adın Nuh Peygamber devrinde bir puta takılan Türkçe bir ad olduğu da geleneklerce belirtilmektedir.

Bektaşî tarikatinde arslana verilen önemin nedenlerinden birinin kökü bir uzak ihtimalle buraya dayanır. Birçok kerametler

No. 1. Yazı ile yapılmış arslan resmi

bu güçlü yaratıkla gösterilir. Öyle ki son zamanlara kadar Razgrad'da Hasan Demir Baba Pehlivan Tekkesinin bulunduğu, bu zatın kerametlerinden birinin arslanla güreşmek olduğu, F.V. Hazlok'un Bektaşilik tetkikleri eserinde yer almaktadır...

Cumhuriyet devrine kadar bu konudaki resimler toplumu ilgilendirdiğinden bunlar, sık sık yapılırdı. Öyle ki bu konuyu Mehmet Hulûsi adında bir ressam da işlemiş, bunlar kahve duvarlarında görülmüştür. Arslana binip yılanları kamçı, yular biçiminde kullanan keramet ehli erenlerin sayıları da bir haylidir. Bu motif, eski Mısırlılara kadar uzanır. (*)

Hacı Bektaş-ı Veli resimlerinde geyikle arslan bir araya gelmiş görülmekle iki zıddın birleşmiş, barışmış görünür. Bu, yüzyıllarca önce barışın, güvenin sembolü olmuş bir işiktir.

Şirihurşitte olduğu gibi arslanın ön sağ elinde (ayağında) bir kılıç görülür, arslan Hz. Ali'yi temsil ettiğinden bu kılıç da Zül-fikar, fıkralı kılıç olsa gerektir. Sonradan bu boğumlu kılıç çatalı olmuş, böylece tanınmış, resimleri yapılmıştır.

Hz. Ali, Haydar ve Eset adlarıyla halk arasında da Allahın Arslanı diye anıldığından, arslan birçok hayvanlardan üstün tutulur, hatta kutsal sayılırdı. Bu örnekler sıralandıkça arslanın hem dini, hem millî bir sembol şeklinde düşünüldüğü anlaşılır.

Genellikle arslan, dini konular arasında sık sık gösterilmiş, kâh insana benzetilmiş, kâh yazılarla resimleri, remizleri yapılmıştır. Böylelikle Türk sanatının çizgici yönü hattatlardan halk sanatçılarına, ikizli bir anlam içerisinde girmiştir, denebilir.

Burada güzel bir örnek de (No 1. de görülen yazı - resim) yere uzanmış bir dev arslan resmi. Çapraşık yazılarla ortaya çıkmış bu arslan resminde yer yer gölgeler göze çarpmakla beraber bu resim gerçekten bir arslanı değil, arslan şahsında Hz. Ali'yi belirtir, onu sembolleştirir. Nitekim yine bu arslan üzerindeki yazılarda «Ali İbn-i Ebi Talip keremallü ve chehül galip radiyallahü taala anhü» cümlesi bunu ispat eder.

Yazı türlü zorlamalarla, eğrilip büğr-

(*) Anadolu Halk resimleri: Malik Aksel.

Bize gelen KITAPLAR

★ Mehmet ÖNDER: «Anadolu Efsaneleri». Kırkbeş efsane bir arada. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 21. Seri: IV — Sayı: B 3. 17 X 12 Cm. boyunda, 140 sayfa, 5 lira.

★ Süreyya ŞEHİTOĞLU: «Erzurum Mânileri». Sunuş yazısı Ord. Prof. Ziyaettin F. Fındıkoğlu, önsöz Sıtkı Dursunoğlu tarafından yazılmıştır. Tortum Kalkınma Derneği Yayını, No. 7. Çemberlitaş, 43, İstanbul. 25 X 17 boyunda, 100 sayfa, 10 lira.

★ Doç. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL: «Az Gelişmiş Ülkelerin Toplumsal Yapısı». 19X14 boyunda, 110 sayfa, 6 lira.

★ Feyzi HALICI: «Gecenin Bir Yerinde İki Ceylân». Çağrı Dergisi Yayınları, Konya. 20 X 11 boyunda, 90 sayfa, 5 lira.

★ Talip APAYDIN: «Bir Yol». Oyun. Varlık Tiyatro Serisi: 20. 17x12 boyunda, 72 sayfa, 2 lira.

★ Ali PÜSKÜLLÜOĞLU: «Öz Dilimiz». Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları, Radyo Konuşmaları Dizisi: 6. Üçlü Söyleşiler. 20x14 boyuncada, 154 sayfa, 3 lira.

★ Ali PÜSKÜLLÜOĞLU: «Konuşmalar». Onaltı dilci ile dil konusunda Radyoda yapılan söyleşiler. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları, Radyo Konuşmaları Dizisi: 7. 20x14 boyunda, 122 sayfa, 250 kuruş.

★ Ülkü TAMER: «1933 - 1966 Varlık Şiirleri Antolojisi». Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 86. 17 X 12 boyunda, 240 sayfa, 4 lira.

★ Georges LEFRANC - Kemal SÜLKER: «Dünyada ve Bizde Sendikacılık». Varlık Faydalı Kitaplar: 55. 17X12 boyunda, 244 sayfa, 5 lira.

lerek ve kendi kurallarından uzaklaşarak arslan biçimini alır.

Buradaki yazı - resim bir tahtaya yapıştırılmış, karton üzerine yapılmış bir resimdir. Eser Topkapı sarayında bulunmaktadır.

Çiçekler arasında görülen, doğrudan doğruya yazı ile resim biçimine giren (No. 2, yazı resimde) çifte Ali'lerle başlayan ars-

lan yüzünden sonra yine aynı şekilde «Ali ibn-i talip keremallühulgalip radiyablahü taa-la anhu» yazısı okunaklı bir şekilde göze çarpar. Daha doğrusu bu cümle, Allahın arslanı Hz. Ali'yi bu arslanda sembolleştirir.

Bu yazı - resim birleşiminde yalnız ayaklar, parmak ve tırnaklar ile arslanı hatırlatıyor. Çifte Ali yazılarında «ayın»ların ortasındaki yuvarlaklar arslanın gözlerini belirtir. Bunun dışında bu arslana bir yazı ve harfler yığınından meydana gelmiş bir yazı örneği de denebilir.

Sözü edilen yazı - resimler arasında kağıt kesme (katia)lar da incelenmeğe değer özellikler taşırlar (No. 2 de örneğini verdiğimiz bu orijinal yazı - resim Topkapı sarayından alınmıştır). Bu gibi resimlerde fon olarak dantel gibi kağıt oymalar üzerinde yazı - resimler ve çerçeveyi de renkli ebrular alırlar...

Yine burada üzerinde durulması gereken eserlerden biri de (No. 3.) arslanlı (ya Ali) yazı - resmidir... Eski harflerle «ayın» içinde ikinci bir çifte Ali'ler şekillenmiştir.

Aynı zamanda Ali'nin (ayın) harfında

gözlerden ayrı kulaklar, kıvrık bıyıklar belirirler. Bu harfa yapılan katkılar ve kıvrımlarla Ali, harftan bir insan olmuş, dolayısıyla (ayın) içinde insan yüzü görülmüştür. Ali'deki (ayın) da göze çarpan bir özellik, bu harfin gene ve kaş denilen kısımlarının iki yana kıvrılıp, bükülerek heybetli korkunç pala bıyıklar şeklini almasıdır.

Bu yazı - resmin sol kısmında (y) harfinin ortasında insan yüzü bir arslan yer alır. Burada da geleneğe göre arslan vücudu yazı ile ortaya çıkmış, baş ise güzel bir delikanlı başı suretindedir. Bu suret İslami bir şekle bürünmüş bir Sfenks, bir Gerubi olabilir. Bunda İslamlıktan önceki alışkanlıkları da hesaba katmak gerekir..

Yine aynı cümle ile Hz. Ali'nin adı, babasının adı yazısı bu arslanda okunur. Şüphesiz bu yazı - resmi meydana getirenin düşüncesini tam olarak anlamak kolay değildir. Bu yönden, bunun yorumlanması da pek kolay olmayacaktır.

Üst'te Nâd-ı Ali duası: «Şah-ı Necef Mürteza Ali hakkı için, gam vadisine düşmüşlerin elinden tut.» yazısı görülür.

No. 2. Çifte Ali'lerle arslan başı yazı ile arslan

No. 3. Resimli «Ya Ali» yazısı, insan başı arslan, Ali adını gösteren iki kılıç

Altta da «Şeyh, sahip İbrahim Ethem, biselami, bitariki, Seyit Ahmet Bedevi» yazısı ve 1232 hicri tarihi yer alır, sol köşede de bu eseri yapanın adı okunur:

Resemehu Zuhuri Mehmet 1232

Aslanın üst kısmında biri dikine diğeri enine, olmak üzere iki kılıç bulunur.. Bu Hz. Ali'nin meşhur çatalı kılıcı Zülfikarıdır.

Peygamberin Aliye hediye ettiği bu kılıcın masallara kadar giren birçok menkı-

beleri vardır. Burada resmi görülen bu iki kılıçta tersine Ali adı okunur. Hz. Ali ile beliren bu terkipte iki insan yüzü görülür. Biri yazı - resimdir, diğeri insan suretinde arslan başıdır. Hakani'nin Hilyesinde Hz. Ali için:

Yüzü benzerdi aya

Zatı âyine idi Mevlaya

Beyti ve bütün bu remizler, işaretler gizli açık Ali'nin tanrılığına işaret sayılmaz mı?

PAUL DESCAMPS

DENEYSSEL SOSYOLOJİ

(La Sociologie Expérimentale)

Çeviren ve Önsözü yazar:

NURETTİN ŞAZI KÖSEMİHAL.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsü Profösörü

Yeniden gözden geçirilmiş 2. baskı

İstanbul Remzi Kitabevi

152 sayfa, 750 kuruş

ATASÖZLERİNDE DEĞİŞMELER

Yazan: Kerim YUND

İlk bakış ve düşünüşte atasözü, anlam ve kılık bakımından hiç değişmez, taşlaşmış bir söz dizini sanılır. Biraz işin içine girilince onun da zamana, yere, topluma göre hem anlamında hem de kalıbında değişmeler olduğunu görürüz.

Atasözü, bir bakımdan da yaşantı ile ilgili söz dizini olduğuna göre değişmeleri olağan saymak doğru olur. Belki bazı yaşantı ölçülerine ilkelerine göre atasözü biraz geç kurulur, biraz geç değişir; tıpkı karalara göre denizlerin, ormanların ısılarının daha geç düşüp yükselmesi gibi. Fakat atasözü de muhakkak değişir. (Türk Folklor Araştırmaları) dergisinin geçmiş sayılarında yazdığımız bir kaç yazıda bu düşünüşün örneklerini vermiştik. Şimdi de yukardaki görüşümüzün kılık bakımından olan misallerini sunuyoruz.

Ağaçtan maşa Abdaldan Paşa olmaz
Ağaçtan maşa Araptan Paşa olmaz
Ağaçtan maşa çakaldan Paşa olmaz
Ağaçtan maşa Kürtten Paşa olmaz
Tahtadan maşa Abdal (Arap, Çakal, Kürt) den Paşa olmaz
Şekillerinde değişmektedir. Bunlar «yansıtma» yoluyla

Abdaldan Paşa ağaçtan maşa olmaz
Gibi 8 şekilde daha söylene bilir. Aslında bir tek olan atasözü 16 diziye girmiş olur.

Ağaca balta vurmuşlar sapı bendendir demiş.

Ağaçlar baltadan dâva açacaklarmış sapı bendedir diye vaz geçmişler.

Genç ağaçlar, çelik soyundan gelen baltadan şikâyet etmişler. İhtiyar meşe: balta demir ama sapı bizden, demiş.

Ormana balta girmiş ama yine sapı kendinden.

★

Ağacı bol olan köy kuraklık yüzü görmez.

Ağacı çok olan köy kuraklık yüzü görmez.

Ağacı çok olan köyde kıtlık olmaz.

Ağacı çok olan köyün mezarı az olur.

★

Ağacın meyvadarına atarlar taşı

Atarlar senki draht-ı meyvadar üzre
Meyvalı ağacı taşlarlar
Meyvalı ağaç herkesin gözüne diken olur
Meyvasız ağaca taş atmazlar.
Yemişi olmayan ağaca taş atmazlar.

★

Ağaç fidan iken eğilir
Ağaç yaş iken eğilir
Ağaç yeşil iken eğilir
Çubuk yaş iken eğilir
Dal küçük iken eğilir
Yaş ağaç tez eğilir
Yaş eğilir ama kırılmaz

★

Kart ağaç eğilmez
Kart ağacın bükülmesi zor olur
Kart ağacın bükülmesi güç olur
Kuru ağaç eğilmez kart meşe bükülmez.

Kuru ağaç eğilmez kurumuş kiriş düğülenmez.

★

Isıtma gücü az olan bazı ağaçların odunu ile şehir ve aile terbiyesi görmemiş kültürsüz kadınlarla evlenme arasına bir bağlantı yapılarak kavramı aynı, kılığı ayrı olan şu atasözleri kurulmuştur.

Arabayı kırar odun eder,
halayığı alıp kadın eder
Ardıç ağacından odun olmaz
yörük kızından kadın olmaz
Erik ağacından odun olmaz
beslemeden kadın olmaz
Erik ağacından odun olmaz
yörük kızından kadın olmaz
Gül ağacından odun olmaz
beslemeden kadın olmaz
Gül ağacından odun olmaz
halayaktan kadın olmaz
Gül dalından odun olmaz
beslemeden kadın olmaz
Öd ağacından odun olmaz
beslemeden kadın olmaz

Bu atasözlerinin yansıtmaları ve ağaç, dal, ağaç adı ve kadın sıfatları değiştirilmek suretiyle yüzlerce atasözü türeyebilir. Fakat bu yüzlerin hepsinin de iç yüzü birdir.

Çok kılık değiştiren atasözlerimizden bi-

MİDASIN KULAKLARI NEREDE DOĞMUŞTUR

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Biz, kendisini tanımayan büyük bir ulusun çocuklarıyız. Büyük uygarlıkların kurucusu olan Türk ulusu dünyanın dört bucağına yayılırken tarihin derinliklerine dayanan kendi varlığından çok şeyler verdi. Ama, bunu kendimiz ortaya çıkaracağımız yerde hep yabancılara bilim sevgisi ile bu dukları gerçekleri bekliyoruz. Sonra da kendimizi başkalarından bir parçacık öğrenince şaşır kalıyoruz. Okumuyoruz, araştırmıyoruz. Kendimize, tarihimize, sanatımıza sahip çıkmıyoruz. Kendimizi batı dünyasına tanıtmaya da çalışmıyoruz. Bunun sonunda da eski Yunan uygarlığı ile hiç bir ilgisi bulunmayan arsız Yunanlı, güzelim Karagöz'ümüze sahip çıkıp, kendi malı imiş gibi dış ülkelerde propaganda yapıyor. Sonra kızıp duruyoruz. Bu sonuç normaldir. Suç bizindir. Bu durum sürüp giderse, daha pek çok şeylerimizi bu soysuzlara kaptırırsak şaşmamalıyız.

Neden böyle oluyor, diye üzülenlere verilecek karşılık çok kısa ve serttir. Daha üniversitelerimiz kendini bulma, araştırma düzeyine, bilincine erişmemiştir. Bir folklor kürsüsü, bir enstitüsü bile yoktur. Bütün

ri de şudur:

Bağa çanağından çıkmış ta çanağını beğenmemiş

Civev yumurtadan çıkmış ta kabuğunu beğenmemiş

Çevt kabuğundan çıkmış «ağzına bak ağzına» demiş

Fındık kabuğundan (kılıfından) çıkmış kabuğunu (kılıfını) beğenmemiş

Kestane kılıfından (kabuğundan) çıkmış kılıfını beğenmemiş

Kırpelit kabuğundan çıkmış kabuğuna «tu!» demiş

Palamut kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş

Tosbağa çanağından çıkmış çanağını beğenmemiş.

Atasözlerimizdeki kılık değişiklikleri konusu çevresinde daha çok ve çeşitli örnekler vermek mümkündür. Görüşümüzü anlatmaya bunların yettiği kanısındayız.

dünya üniversitelerinde, folklor enstitülerinde Türk folkloru incelenirken, araştırılırken biz uyuyoruz. Bu konuda Devlet Babayı da uyarın yok. İşin acı yanı, yarın çok geç kalmış olacağız. Köylere dek giden eğitim ve öğretim, yeni teknik her şeyi silip süpürmektedir. Gelenekler, görenekler hızla unutulmakta ya da değişmektedir. Eski, soylu güzel geleneklerimizin yerini Batıdan gelen ve bizim olmayan yozlaşmış, Türk karakterine uymayan abur cuburlar almaktadır.

Şu söylediklerimizde bir tanık bulmak gerekirse, yepyeni bir örnek verebiliriz. Ve bir iddia ortaya atabiliriz. O da şudur: Eski klasik çağın mitolojisinin beşiği Türkistan'dır, Anadolu'dur. Son yıllarda yan tutmayan Batılı bilginler bu gerçeği görmeye başladı. Ama, biz hâlâ uyuyoruz. Batı hayranlığı içinde yüzüyoruz.

Şimdi, şu kısa uyarımadan, daha doğrusu iç dökmeden sonra örneğimizi verelim.

Tiyatrolarımızda 1960 yılında, görenlerin pek beğendikleri bir oyun sahneye kondu. Adı Midas'ın Kulakları idi. Yazarı da genç Türk sanatçısı Güngör Dilmen. Konusu daha aşağıda görüleceği için, kaynağın mitolojisini görmek daha doğru olur.

Pan ile Apollo'nun musiki musabakası Anadolu'da Bozdağ'da (Tmolus dağı) vaki oldu. Hakemler Kral Midas ile dağ tanrısı Tmolus idi. Tmolus, dağın hâkim yerine oturdu ve iyice işitebilmek için kulaklarını parmağıyla orman ağaçlarından temizledi. İşaret verilince Pan yedi düdüklü Sirinks'e üfledi, bütün ağaçlar ve dağ hayvanları hayran hayran dinlediler. Ondan sonra Tmolus dağı, başını güneş tanrısı Apollo'ya eğdi, ağaçlar da onunla beraber eğildiler. Apollo alını Parnas dağının defne yapraklarıyla çelenkleşmiş olarak yavaş yavaş ayağa kalktı. Tira alı ile boyanmış olan harmaniyesi yerleri süpürdü. Sol elinde lirini tutuyordu; sağ eliyle tellere dokundu. Tmolus musikiyle kendinden geçkin, zaferi Apollo'ya verdi. Bu hükme Kral Midas itiraz etti. Apollo bu kadar duygusuz kulakların insan kulağı şeklini muhafaza etmesine müsaade etmeyerek onları eşek kulağına çevirdi. Tüylenezip uzayan kulaklar köklerinden oynuyor,

maz, yayılır. Aslında bu hikâye Zile'de çıkmış olamaz. İlk kaynağı olan Orta Asya'dan gelmiştir Anadolu'ya. Çok önceleri Etilerle gelmiş ve yaşamakta devam etmiş de olabileceği gibi, daha çok sonraki göçlerle gelmiş olması akla daha yatkındır.

Metin And diyor ki: «Böyle bir efsaneyi duyunca insan hemen kendi kenine sormadan edemiyor: Midas'ın kulakları efsanesi Anadolu'dan Asya'ya mı, yoksa Asya'dan Anadolu'ya mı gitmiş diye. Oysa biraz deşilince görülür ki bu efsanenin değişik çeşitlerini yeryüzünün pek çok köşesinde buluyoruz. Fas'da, Hindistan'da ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde. Gerçek odur ki, ilkel inançların çoğu bazen birbirlerini etkilemeden de, bir yerden bir yere taşınmadan da birbirlerine benzeyebilir. Bu olay bize önemli bir ışık tutabilir, bir öğrenek olabilir: Türk uygarlığını İslâmcı, Orta Asyacı, Anadolu'ya gibi yaftalar altında tek gözle değil, fakat genel insanlık tarihi içindeki yerine geniş bir anlayışla oturtmaya çalışmalıyız.» (bkz. Türk Folklor Araştırmaları, sayı 148).

Metin And doğru söylüyor ama, araştırmaları daha derinleştirip dağılıp yerlerine uygarlığın hangi yollarla geldiği, etkilendiği başka uygarlıklar ve tarihi göç yolları üzerine de durunca, bu gibi pek yaygın nitelik taşıyan problemleri çözmek hiç olmazsa bir dereceye kadar mümkün olur. Biz o inançta yız ki, pek çok efsane Asya'dan Batı'ya göç yollarıyla gelmiştir. Bunu bize tarih gösteriyor. Bir kere gerçek uygarlık Doğu'da Batı'dan çok önce başlamıştır. Sonra başlayan göçlerle Batı'ya taşınmıştır. Örneğin Homer'deki Ülis'in dönüşündeki Tepegöz'ün Orta Asya göçleriyle Balkanlara geldiğini Batılı bilginler kabul etmişlerdir.

Bu bakımdan Midas'ın kulakları efsanesinin de Doğu malı olduğunu yukarıda gösterdiğimiz örnekler karşısında ileri sürmek istiyoruz. Yalnız batılı eserlere dayanırsak her şeyi eski klasik çağa götürmekten kendimizi alamayız. Bunun için Batı kadar Doğu'yu da elden bırakmamalıyız. Şimdiye kadar pek dikkati çekmeyen bu yönü yeni yeni ele alınıyor. Bunu sürdürmek daha çok Türk bilgin ve araştırmacılarına düşüyor.

dikiliyor, sağa sola dönüyor, başının üzerinde birbirine şak şak diye vuruyorlardı.

Kulakları görünmesin diye Kiral Midas geniş ve yüksek bir taç yaptırıp kulaklarını içine sakladı, ne var ki, saçları uzadığı için bir berber çağırarak zorunda kaldı; ve kulağının eşek kulağı olduğunu kimseye söylememesini tenbih etti. Bu sır berbere çağırıldığı için ıssız bir yerde bir taş kaldırıp, deliğine «Kiral Midas'ın eşek kulakları var» diye fısıldadı ve gene taşı örttü. Oradan büyüyen bir kamış, kuruyunca üzgâr da, «Kiral Midas'ın eşek kulakları var» diye herkese ilân etti. (bkz. Halikarnas Balıkcısı, Anadolu Efsaneleri, Yeditepe Yayınları).

Midas, efsaneye göre bir Frigya kralıdır. Ankara yakınlarındaki Gordium başkentinden ülkesini yönetmiştir. Bu Frig efsanesi daha sonra Anadolu mitolojisini kendinde toplayan eski Yunan mitolojisi aracılığı ile günümüze kadar gelmiştir.

Bir yandan bu efsane Orta Asya'da daha doğrusu Türk dünyasında yaygındır. On ikinci yüzyılda Nizâmî, İkbâl-name adlı eserinde şu hikâyeyi anlatıyor:

Biri bana İskender'in büyük iki kulağı olduğunu, onu gizlemek için zırhtan bir örtü kullandığını, onu hazine gibi sakladığını söyledi. İskender'in başını traş eden köleden başka bu haber kimsenin kulağına gitmedi.

Günün birinde berber öldü. Yerine başka bir usta berber geldi. İskender berbere: «Bu sırrı kimseye söyleme, eğer birinin kulağına gittiğini işitirsem seni öldürürüm» diye tenbih etti. Berber bu sırrı kimseye açmayarak kalbinde sakladı. Fakat bu sır saklamadan dertlendi. Bir gün sıkıntısını gidermek için çöle gitti. Orada gördüğü bir kuyuya başını uzatarak: «Şahın kulakları uzundur» diye seslendi. Böylece gönlü ferahlayıp evine döndü. Bir zaman sonra kuyudan bir kamış bitip boylandı. Oradan geçen bir çoban bu kamıştan keserek bir kaval yaptı. Kavalı ağzına alınca sır dile geldi.

Bir gün İskender çölden geçerken gördü ki, bir çoban elindeki kavalla: «İskender'in iki kulağı uzundur» diye bağırıp duruyor. Çobanı çağırıp işin aşını sordu. Çoban, kuyudaki kamışı keserek kaval yaptığını, içinden bu sesin çıktığını, başka bir şey bil-

mediğini söyledi. İskender saraya dönünce berberi çağırıp sordu: «Eğer kılıçtan kurtulmak istiyorsan doğru söyle» diye emretti. Berber yemin ederek durumu anlattı. İskender berberin doğru söyleyip söylemediğini anlamak için kamıştan bir dal kestirip bir kaval yaptırdı. Kavalıdan o sesin çıktığını duyunca anladı ki, dünyada hiç bir sır gizli kalmaz. Berberi bağışladı. (bkz. Ağâh Sırrı Levend, Ali Şir Nevai, I. cilt s. 166. Türk Dil Kurumu Yayını, 1965).

Demek ki on ikinci yüzyılda bu efsane Orta Asya'da halk arasında bilinmektedir. Şurası da unutulmamalıdır ki, kitaba geçişinden çok önceleri de bilinmektedir. Yalnız bunun İskender'e maledilmesi, halk arasında zaman aşımı ile birçok benzerleri bulunan bir yakıştırmadır. Nitekim aynı yerlerde daha sonra tesbit edilen bu efsanede artık İskender'in adı yoktur. Üstelik daha ilkel, daha mitolojik havaya uygundur. Efsanenin bu şeklini, Orta Asya'ya yaptığı anlaşılabilir gezilerinde kitabımı çıkaran bir Batılıdan dinliyelim:

Bazılarına göre Kâşgar'ın kuzeyinde bulunan ve dolaylarında büyük bir savaş olduğuna inanılan Issık Gölü üzerine, bu adla anılan bir efsaneyi Kırgızlar şöyle anlatıyor:

Bugün Issık Gölünün olduğu yerde vaktiyle bir kent varmış. Bir tufan buradaki yaşayan herkesi boğmuş ve kentin yerine bu göl kurulmuş. Gölün kuruluşu şöyle olmuş: Bu kentte hiç çocuğu olmayan bir han yaşarmış. Bir çocuğu olması için Tanrı'ya çok yakarmış. Sonunda yakarışı karşılık bulmuş, bir çocuğu olmuş. Yeni Bey adını koydukları çocuk, belki annesinin işlediği bir kusurdan olacak, eşek kulaklarıyla doğmuş. Babasının ölümüne kadar bu kulaklar herkesin gözünden gizlenebilmiş. Kendisi tahta geçince, kendini traş eden berberleri bir bir öldürmüş. Yeni Bey'e kim berber olacağı bir dert olmuş. Bu işmin berber olacağı bir dert olmuş. Bu işmin akıllı bir delikanlının üzerine düşmüş. Yeni Bey'in bu genç öyle hoşuna gitmiş ki, onun kanını bağışlamış, gizini (sırrını) saklayacağına bağlılık andı verdikten sonra Han onu yanında berber olarak alakoymuş. Sonra da onu kendine başbakan yapmış. Yıllar geçmiş. Birgün avda berberin doğanı Han'ın doğanını geçmiş. Bunun üzerine kendini tutamayıp düşüncesiz bir coşkuyla «Benim

doğanım, eşek kulaklı Yeni Bey'in doğanından daha iyi» diye bağırvermiş. Yaptığı yanlışlığı hemen anlamış, ama iş isten geçmiş. Ölümünden kurtulmak için dağa kaçmış. Arada bir gizlice geceleri kente gelirmiş. Gene bu gelişlerinden birinde kentin ortasındaki kuyuya Han'ın zalimliğini ve onun boyunduruğunda yaşayan bozuk düzen halkı cezalandırması için Tanrı'ya yakarmış. Gök onun bu yakarışını duymuş kuyudaki su birden öyle taşmış ki, sonunda bütün kenti su basmış ve kentin yerine bugünkü Issık Gölü olmuş. (Eugene Schuyler, Turkestan, New York 1877, II. s. 129; Metin And, Kiral Midas'ın Kulakları Orta Asya'da, Türk Folklor Araştırmaları, sayı 148'den alarak).

Görülüyor ki, asıl tema olan «kulak ve sırrı saklayamama» kaybolmuyor, buna karşılık çerçeve değişiyor. Anlaşıyor ki, en az bin yıldan beri bu efsane Türklük dünyasında biliniyor. Bize göre, Frigya kralı Midas efsanesinin kaynağı Orta Asya'dır. Frigya'ya bu efsane Etilerden geçmiştir. Bilindiği gibi Eti kültürü daha sonraki uluslara ve Yunan adalarına geçmiş ve gelişmiştir. Etilerin ise daha doğudan, Orta Asya'dan geldiği artık bir gerçektir.

Şimdi bir de Anadolu'da efsanenin yaşayıp yaşamadığına bakalım. Evet, bugün de bu efsane Anadolu'da yaşamaktadır. Bunu da son günlerde tesbit etmiş bulunuyoruz. Bizim tesbitimiz Tokat iline bağlı Zile ilçesinde olmuştur. Kısaca şöyle: «Bir padişah varmış. İşlediği bir suçtan dolayı Tanrı onun başında iki boynuz çıkartmış. Bunları saçları ile örtermiş ama arasına tıraş olmak istemiş. Berberi bu sırrı uzun süre saklamış. Bir gün dayanmamış, kırdı bir kör kuyuya bunu bağırarak. Orada çıkan kamışlar ve çahırlar, ağaçlar durmadan «Padişahın boynuzları var» diye yel estikçe bağırıyorlar. Bunu olayı padişah duyuyor. Berberi çağırıyor. Berber bu sırrı saklayamadığını ve bir kör kuyuya söyleyerek azaptan kurtulduğunu anlatıyor. Böylece anlaşılıyor ki sır saklamak insanoğlu için elden gelmiyor.»

Zile'de tesbit etmiş olmamızla birlikte inanıyoruz ki, yalnız orada değil, yurdun daha birçok yerlerinde de bilinmektedir. Böyle, insan karakterinin ortaya koyan güzel bir hikâyeye yalnız dar bir çevrede kapanıp kala-

KIZ İSTEME, ŞERBET İÇME VE NİŞAN BOHÇASI

Yazan: İshak SUNGUROĞLU

Kız evinden muvafakat cevabı alınınca evlenmenin ilk olayları başlamış demektir. Baba, Amca, Dayı veya yakın akrabalarından bir kaç kişi, kızın babasına gider, kızı resmen isterlerdi. Cevap: «Allah kısmet etmiş ise biz ne diyebiliriz? Hayırlı ise olsun.. Değilse bozulsun!..» gibi, alçak gönül ve tevekkül ile ya bir «Evet!» veyahut bir bahane ile «Hayır!» diye de cevap verilebilirdi.

Evet, cevabı alınırca bir kaç gün sonra, yine oğlanın yakınlarından bir kaç kadın, kız evine gider, anasından da kızı isterlerdi. Bu o demektir ki, o zamanlarda bile bu gibi içtimai ve önemli işlerde kadınlara da yer veriliyordu. Bundan sonra taraflar arasında «ŞERBET İÇME» merasimi yapılırdı, aynen şöyledir:

Oğlan evi tarafından, yakınları, dostları ve konukomşudan hatırı sayılanlar bir kaç gün önceden bu merasime davet edilirler. Belli gün ve saatte oğlan evine gelen bu davetli topluluğu, oğlan evinden kız evine kadar yürüyerek giderler ve ev sahipleri tarafından karşılanırlar. Kız evinde de aynı nicelikte davetli bulundurulurdu. Bu misafirler hep bir arada, büyük selâmlık odalarında veya geniş sofalarda otururlar, zemin ve zamana göre konuşulurken, tarafların arasından işten anlayan bir kaç kişi seçilerek başka bir odada oğlan tarafının vereceği başlık (1) ve diğer eşyanın cinsi ve miktarı üzerinde görüşmeler başlardı. Bazan bu işte taraflar arasında çok sert konuşmalar ve hatta anlaşamamazlıklar olur ve bu soğuk hava içinde evlenmenin geri bırakıldığına ve davetlilerin şerbet içmeden dağıldıklarına da tesadüf edilirdi. Anlaşmada muvafakat oldu mu, güzel sesle hafızlar tarafından aşr-i şerifler (2) okunur, misafirler arasındaki âlimlerden birisi tarafından yapılan duanın sonunda, büyük gümüş tepsiler içinde, ya hint işi madeni kupalar veya çok eski devirlere ait renkli, çiçekli, kesme bellor bardaklarla şerbetler dağıtılır, içildikten ve taraflar tebrik edildikten sonra merasime son verilir ki, bu merasime Harput'da «Sakal öpme» (3), «Şerbet içme» veya «Hitbe» (4) gibi isimler verilirdi.

* Evlenmenin ikinci örenini teşkil eden Nişan Bohçası, şerbet içildikten bir kaç gün sonra, Oğlan evi tarafından Kız evine gönderilir. İçinde bir elmas yüzük, bir çift elmas küpe, bir kaç beşbirlik, uzun altun kordonlu bir altun saat, bir gümüş su tası, bir gümüş ayna ve bir çift gümüş na'lin'le birlikte bir takım ipek sırmalı entarilik, üç dört Tuht (5) kına ve saire...

Bu eşyalar işlemeli patiska bir bohça istif edildikten sonra tekrar ikinci bir sırmalı atlas bohça içine konularak iki kadın vasıtasıyla kız evine gönderilir, ev halkı tarafından neşeyle karşılanır, konukomşuya ve yakın akrabalara haber gönderilir. Bunlar da geldikten sonra merasimle bohça açılır. İçindeki eşya elden ele incelenir ve sonunda nişan bohçasının maddi kıymetine göre, götüren kadınlara bahşişler verilir. Bundan sonra Nişan Bohçası, Nişan'ı görmeğe gelen bütün misafirlere ayrı ayrı gösterilerek teşhir edilirdi.

(1) Başlık, evlenecek kızın mübrem ihtiyaçları ve bilhassa giyim eşyası ve takıp takıştırılmaya yarar bazı kıymetli eşyanın satın alınması için oğlanın ailesi tarafından kız evi ilgililerine verilen para. Bir nevi Drahoma. Hıristiyanlarda bu âdet aksinedir, kız tarafı oğlan tarafına, damadın bu para ile iş hayatına geçerek sermaye yapması kasdıyla verir. Buna başka illerde «Ağırlık» denilir.

Rahmetli Prof. Şemseddin Günaltay, Yakın Şark II. kitabının 156. sahifesinde bu geleneğin Türklere «Hatti»lerden geldiğini söyler.

Hatti'lerde hür bir kimse, nişanlandığı kızın babasına veya kendisine (KUSATA) — Ağırlık — vermedikçe onunla evlenemezdi. Kusatanın, hakiki veya sembolik bir satınalma bedeli olduğu ve bu suretle Hatti'lerde evlenmeye bir nevi satın alma nazariyle bakmak icapetmektedir. Anadolu'da nikahdan önce nişanlılardan erkek tarafından gönderilen bir kaç kişi, kız tarafından seçilenlerle beraber pazarlık edercesine geçişerek başlık miktarını tâyin ederler; Fa-

TÜRK HALK KILIKLARI VE OYUN TOPLULUĞU BEBEKLERİ AMERİKA'DA

Akademi mezunu Nihâl Karabol adlı sanatkâr bir Türk Kızı'nın yapmış olduğu manken bebekler, New-York Dünya Fuarı'nda büyük ilgi ve takdir toplamıştır. Bunlar arasında Nasreddin Hoca'dan Yeniçeriler'e, Köroğlu'da; kağnısıyla mermi taşıyan Türk Kadını'na, Karadeniz Uşakları'ndan Sivas Halay Topluluğu'na kadar bütün giyim ve yaşayış özelliklerimizi yansıtan bebekler yer almaktadır. Karabol, eserlerini, etnografya müzelerimizi ve yurdumuzu adım adım gezerek hazırlamıştır. Bu eserler ayrıca ihraç konusu olmuş, Nurhan Cevahir adlı bir müteşebbis bu bebeklerden bin kadarmı Amerika'ya satmıştır. Bayan Karabol'u tebrik ederiz. Yukarıda onun bir kompozisyonunu görüyorsunuz.

kat bu olay, ne verenlerde ve ne de alanlarda kızı satın almak gibi bir zehap uyandırır maz. Başlık miktarının tâyinindeki gelişme, sadece kızın mensup olduğu ailenin içtimai mevkiinin önemini belirtmek için yapılan bir iştir. Anadoludaki bu geleneğin Hattiler devrinden kalmış olması hiç de uzak bir ihtimal değildir.

(2) Kuran-ı Kerimden bir takım belli ve müessir surelerin, yüksek sesle makamata uyularak okunması.

(3) Eski çağlarda bu gibi merasimin

sonunda, kız ve oğlan tarafları sevinç ve memnurluklarını belirtmek için karşılıklı birbirlerinin sakallarını öperlermiş... Bu âdet hemen hemen 50 - 60 sene evveline kadar devam etmiş ise de sonraları terk edilmiş, yalnız ismi kalmıştır.

(4) Lugatca «Evlenmek için istenen kız» mânâsına geldiğinden içine bunu da almıştır.

(5) Tuht: İçinde en az 500 Gram Mekte kınası bulunan beyaz bezden yapılmış ufak torbalara denilir.

ÇEK FOLKLORUNDA TÜRKLER

Yazan: Prof. Dr. J. BLAŠKOVICS (KUMANOĞLU)

Cekoslovakya bilindiği gibi üç ülkeden ibarettir: Çek ülkesi, Morava ülkesi ve Slovakya. Çekler ile Moravalılar Çekçe konuşur, bir millet sayılır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, 1543 yılından başlayarak Güney Slovákyanın bazı bölgeleri Osmanlı Türklerinin hâkimiyeti altına girmişler ve 1686 yılına kadar altında kalmışlardır. Çek ülkeleri ise Osmanlı Devletinin ancak yakın komşusu olmuştur. Bu yakın komşuluk 139 yıl sürüp devam etmekte idi.

Bu komşuluk süresince bir taraftan Osmanlı İmparatorluğunun ordusu ve tebaaları, öbür taraftan Çek memleketlerini hâkimiyeti altında tutan Nemçe Çasarının ordusu ve tebaaları arasında sık sık ilişkiler başlamıştır. Bu ilişkiler ordular arasındaki çetin çarpışmalarla kurulmuştur. Eski stratejik usullere göre, iki ordu öbür tarafın memleketi üzerine ilkönce akıncılar saldırtmışlardır. Akıncılar düşman ordusunun mukavemetini kırmak maksadıyla karşı tarafın memleketine saldırarak, bir çok köylere ateş atarak kül etmişlerdir, esirler almışlardır. Halk büsbütün silâhsız bırakılmış, kendisini bir türlü müdafaa edememiş, iki taraf arasında çok eziyet çekmiş, dağlara, ormanlara saklanmış, savaşın neticesini veya kış'ı beklemiştir. Çünkü kışın ordular kışlamak üzere büyük şehirlere, kalelere sığınmıştır.

Osmanlı Ordusuna akıncılar hizmetini başlıca Tatarlar yapmış. Tatarlar iki defa, 1599 da ve 1663 te, Boçkay'nın orduları 1604 - 1606 yıllarında Betlen Gabor'un çetecileri ise 1620 - 23 yıllarında Slovakya ve Çek ülkeleri arasındaki Ak-Karpat'lar dağlarını aşarak Morava ülkesinin güney ve doğu bölgelerine hücum edip, bir çok köyü kül ettikten ve esirler, bilhassa güzel genç kızları aldıktan sonra, orduya dönüp katılmışlardır. Morava bölgelerine akıncıların son hücumu Viyana Seferi ile 1683 yılında cereyan etmiştir.

Bu 8-10 harp yılı istisna edilirse, aşağı yukarı 130 yıl oldukça rahat geçmiş, yerli halk köylerine dönmüş, normal hayata başlamış, komşu olan Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkiler kurmağa başlamıştır. İlk önce

alış-veriş münasebetleri başlamış, tüccarlar, kaçakçılar, iş ve şans arayanlar bir memlekettten öbür memlekete seyahate başlamış. Bunların arasında daha başka maksatla seyahate gidenler de var: Güzel sarışın gelin bulmağa gelenlere de sık sık raslanmıştır. Bir çok kız ve kadın zengin ve kahraman Türk beylerinin, sipahilerinin, yenicilerinin yanında vatanındakinden daha rahat, daha refahlı hayata kavuşacağı ümidiyle kendi rızasıyla gitmişlerdir. Bazı kadınlar çocuklarını da bırakıp, Türk erkeklerine zevce olmuşlardır. Bir çoğu ise, ülkelerine sadık kalmışlar, haremlerdeki hayatı bir türlü kabul etmek istememişlerdir.

Eski Osmanlı İmparatorluğu ile Nemçe Çasarının İmparatorluğu arasındaki hudutlar bölgesinde, yani bugünkü Morava ile Slovakya arasında, eski komşulukla ilgili bir çok türkü, balad, şiirler, halk hikâyeleri, türlü türlü halk oyunları bugüne kadar hifz olunmuş, folklor mahsulü halinde bugün de yaşayıp devam etmektedir. Daha geçen yüzyılın ikinci yarısında en büyük Çek ve Slová şairleri ve yazarları (Božena Němcová, Samo Chalupka) bu folklor mahsüllerini toplamağa başlamıştır. Bunların toplanması bugün de devam etmektedir. (Bu meseleler hakkında şu edebiyata bakınız: Božena Němcová, Co jěstě zbyvá III/Neler hifz olunmuştur/, Pojniky 1865; Samo Chalupka, Sokol/Karaca/, 1863; Frant. Bartos, Národní písně moravské/Morava halkının türkülleri/, Praha 1901; Frant. Susil, Moravské národní písně/Morava halkının türkülleri/, Brno 1860; D. Rychnová, Turecké války v lidovém podání východní Moravy/ Türklerle savaşlar, halk ağzından derlemeler Doğu Moravada/, Národopisny věstník československý adlı derginin 1-2 Nr. Yıl XXIII. Praha 1956, S. 36-99; Helen Procházková, A török a cseh - morva népköltészeten/Çek - Morava folklorunda Türkler/, Filológiai Közlöny, Budapest 1955, S. 509 - 520).

Halk türkülleri

Eski Türk komşuluk hayatıyla ilgili Çek folklorunun bir kaç göze çarpan özelliği vardır. En enteresan özelliği ki, yüzde yüzü sırf

ARAŞTIRMALARI

kadın meseleleriyle, bilhassa genç ve güzel kadınların kısmetiyle uğraşmaktadır. Ya kadının kahramanlığını, sabırsızlığını, ya fedâkârlığını ileri sürer. Meselâ:

Dez do vojne prijela,
tri sta Turkü zajala,
podivil se cisar pán,
jesli, je to husâr sám.

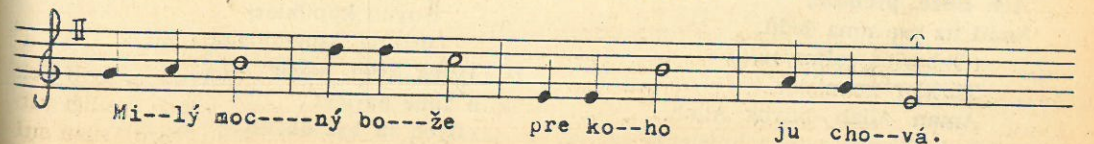
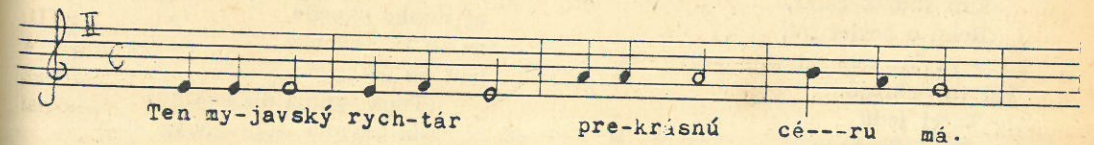
(O güzel kız savaşa katılırken
Üç yüz Türk'ü esir almış,
Çâsar da hayrette kalmış
Ki bu atlı bunu tekbaşına yapmış.)

Başka türküler ise, Çek memleketine saldıran İsveç askerlerinden de, Türklerden de gençlerin korkmadığını söyler. Bilhassa Türkleri neşeli adamlar sayarak, kendilerine türküler söylemeği, ve gayda çalmasını teklif eder, savaşa son verecekleri ümidiyle, sonra kendisiyle dansetmelerini de teklif eder. Savaş herkes için, Türkler için de tehlikelidir, bir çok yaralananlar olur, amma gayda çalmasından sonra, başı yaralı ve kana bulaşmış olmasına rağmen Türk askeri rahat rahat köylerde dolaşır. Anılan gayda kelimesi Türkçeden Çekçeye gelmiş bir kelime, Çekçesi: kedy, gajdy/oku: gaydı'dır.

1. Dyz jsem já byl malé chlapec
na husle sem hrával,
struny ve mně pretrhaly
smytec se mn zlámal.

(Küçük çocukken
Kemal çalmasını beğendim,
/amma/ tellerim kopmuş,
Kemanım kırılmış).

2. Poslali mně na vobročky
narezal jsem hülek,

abych se mël čim brániti,
kdyz projede Turek.

(Beni dağlara göndermişler,
bir değnek kesip hazırladım
bununla kendimi savunayım
Türkler geldiği zaman.)

3. Turek jede po Skalici
šabla se mu blyská
utiķejme vřetci bratri,
at nás nepotríská.

(Türkler Skalica tarafından geliyor
kılıçları pırıl pırıl parlıyor
ağabeyler dağlara kaçalım,
üzerimize saldırmazınlar.)

4. Nebojím se ani Turka,
ani tho švédý,
vylezu si na skalinu,
naliju si kedy.

(Türklerden korkmam,
İsveçlilerden de korkmam:
dağlara giderim,
bir gayda hazırlarım.)

5. Jak já budu kédovati
na ty moje kedy,
bude Turek strekovati
bude konec vojny.

(Gaydam üzerinde çalsam,
Türkler hep sıçrayıp
dancedecekler,
savaşın sonu olacaktır.)

6. Turek jedo po dědině,
šabla se mu blyští,
ramenama pohybuje,
z hlavy mu krev pišci.

(Türk askeri köyümüzde dolaşır,
kılıçları pırıl pırıl parlıyor

omuzları oynayıp kımıldıyor,
Başındaki yarasından kan akıyor
/bile/.)

Türkler gelin almağa gelmişler, güzel sarışın Çek kızlarına ve kızların ana babalarına güzel hediyeler getirmişler, bol bol para ödemişler. Ama kızcağız için başka zengin müstakbel güveyle de gelmiş, Morava ülkesinden, Üngürüsten. Kızcağız bir türlü para, hediye, zenginlik istemez, kendi köyünde kalmak ister. Ana babası nihayet bir Türk ile kendisini nişanlayıp Türk beyine vermişler. Zengin Türk genci kızı çok beğenmiş, âşık olmuş, kızı annesinin yanına götürmek istemiş. Tuna nehri yanına vardıklarında, kız su içmek bahanesiyle kendisini Tunaya atmış, boğulup gitmiş. Türk genci ve annesi çok ağlamışlar:

1. Ten myjavsky rychtár
prekrásnú céru má.
Mily, mocny boze,
pre koho ju chová.
(Mijava köyünün muhtarının çok güzel bir kızı var. Allah, Allah, büyük Allah, kime onu yetiştirir.)
2. Uz ju namúvali
všelijakí páni,
uherští, Moravci,
aj Turci červení.
(Bir çok beyler kendisini kazanmak istemişler Morava'dan, Üngürüs'ten, Kırmızı yüzlü Türkler de.)
3. Vyhledni céro má,
vyhlédni z okna ven,
zda-li páni hrajú,
lebo Turci jedú.
(Kızım gör, bak pencereden kim müzik çalar, Belki o beyler mi, veya Türkler mi geldiler).
4. Páni tu nehrajú,
Ale Turci jedú
Ach Boze, preboze,
Snád uz pre mna jedú.
(O beyler çalmıyor, Türkler gelmişler, Aman Allah, büyük Allah, belki benim için gelmişler).

5. Pod okno prijeli,
do dverí strelili,
stroj sa mladá pani,
projedeš ty s námi.
(Pencere altına gelmişler,
Tüfek atmağa başlamışlar.
«Hazırlan genç kadın,
bizimle geleceksin!».)
6. Bêzte vy, Turci, ven,
bêzte vy za dvere,
nech já odprosim
otca i materi.
(Koşun, gidin, Türkler,
Kapı arkasında bekleyin.
Ana-babama gider,
kendilerine teşekkür etmek isterim).
7. Dakujem Vám máti,
za dobré chování
a vám tatíčku
za zlé vydávání.
(Teşekkür ederim anneciğim,
beni iyi büyüttün,
Siz ise babacığım,
beni kötü evlendirdin.)
8. K Dunaju prijeli,
ona vody ptala,
bylo ji podáno
z zlatého pohára.
(Tunaya gelmişler,
kız su içmek arzu etti.
Kendisine altın
bardaktan vermişler.)
9. Já nejsem učená
z zlatého pohára,
ale jsem učená
k Dunaju priklekna.
(Ben altın bardaktan
su içmesine alışmadım,
ben alıştım
diz çökerek su içmeye)
10. K Dunaju priklekla,
aj donho skočila,
az se tá vodénka
nad nu zatočila.
(Tuna yanına diz çökmüş
Diz çökmüş sonra suya atlamış,
Suyun köpükleri
üstüne kapanmışlar.)
11. Turek kričí, pláče
a sobě nariče:
«Bych ta byl dovezl

k svojej milej materi.

(Türk hüngür hüngür ağlamış,
ağlayıp durmuş:
«Anneciğime seni
götürmek istedim.»)

12. Nedala by tobě
po zemi choditi:
byla by ti stlala
červené prikrytí.»

(Anneciğim senin yere
basmana da müsaade etmeyecekmiş,
sana kırmızı örtülü
yatak hazırlayacakmış.))

13. Ta stará Turkyna
po brehu chodila:
«Cos to mladá pani,
cos to udělala?»

(İhtiyar Türk kadını
/Tuna/ sahiline gider dururdu
«Ne yaptın, genç gelinim,
Başına neler geldi?»)

14. Nebyla bys u mna
jinsí dělávála,
ve zlatě, ve sřibře
dycky prebyvala.»

(Bizde başka işin olmayacakmış,
ancak altın ile gümüş
arasında yaşayarak
olacaktıydın.))

Bir dul kadın üç çocuğu olduğu halde bir Türk beyine âşık olmuş, Üç çocuğunu bırakmış, birisini ağabeyine, ikincisini eniştesine üçüncüsünü — en sevgili küçük çocuğunu — ormanlarda ağaçlara takdim ederek memleketini terketmiştir:

So-bo-těn-ka i--de čo že je ňa po něj. Ces-ta za--rú---baná

ces-ta za-rú---ba-ná, ces-ta za-rú--ba-ná ke ga-lán-ce mo--jej.

1. Pojed s námi vdovo,
zanech všeho stranú.
(Gel bizimle dul kadın,
Bırak her şeyi burada.)

2. Pane, mily pane,
já bych ráda jela,
ale kam bych dítky,
sirotečky děla.

(Aman beyim, sevgili beyim,
memnuniyetle gidecektim,
amma çocuklarımı nasıl
öksüz bırakayım?)

3. Jedno bratru,
druhé svagru pozůstaneš
a třetímu v hájku
kolébečku spraviš.

(Birisini ağabeyine bırak,
Öbürünü eniştene,
üçüncüsünü ormana
bir beşik içinde bırak.)

4. Nemeškala vdova,
brezu ohybala,
do hentušky bilé
dětátko své dala.

(Dul kadın geçikmedi,
hemen hazırlanmış,
küçük çocuğunu
beyaz örtüye sarmış.)

5. «Synáčku dyz bude
vycházet vězdička,
tenkrát sobě myslí,
ze má matička.

(Yavrucuğum yıldızlar
doğmaya başlayınca,
düşün ki annen
seninle beraberdir.)

6. Synáčku dyz bude
vitr kolem váti,
tenkrát sobě mysli,
koléba mna máti.

(Yavrucuğum yeller
esmeğe başlayınca
düşün ki beşğini
annen sallar durur.)

7. Synáčku, ked bude
listi opadeti,
tenkrát tobě bude
máti oblékati.»

(Yavrucuğum, yapraklar
dökmeğe başlayınca,
düşün ki annen sana
elbiseler giydire.)

Bütün Slovyakya ve Moravada bugüne
kadar söylenir bu aşağıda yazılan türkü.
Çok güzel bir kızı zengin Türk beyi istet-
miş, almış zevcesi olmuş. Fakir bir delikanlı,
eski sevgilisini bir türlü unutamamış Bir
türk sevgilisi için gidememiş, yollar da,
dağlardaki geçitler de kapanmış:

1. Sobotěnka ide,

čo ze je na po něj.
Cesta zarúbaná
ke galánce mojej.

(Cumartesi geliyor,
beni ilgilendirmiyor.
Yollar kapanmış,
sevgilime gidemiyorum.)

2. Nech je dorúbaná,

enem je zatatá,
uz je moje milá
u Turka zajatá.

(Yollar kapanmış,
daha çok barikad edilmiş,
benim sevgilim
bir Türk yanında esirdir.)

3. U Turka zajatá,
u velkého pána,
šak pre nu dojeji,
ze jo ona svarná.

(Büyük bir Türk beyi yanında
esirdir durur,
/Türkler/ kensisi için gelmişler
çünkü kendisi çok güzeldir.)

Sonradan ilâve edilmiştir:

1. Andulička švarná
u Dunaje stála,
z modrého damašku
dva šatečky prala.

(Andulička, güzel kız
Tuna yanında dururdu
iki tane, dimaşktan yapılmış
elbisesini yıkamış.)

2. Jak ona jich prala,
az sa ji pěnily,
az sa jeji modré
oči zarosily.

(Yıkayıp dururken
su köpüklenmiş,
Gök gözleri
gözyaşlarıyla dolmuş.)

GÖĞCELİ ÂŞIK ELESKER

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

Siyasi sınırlarımızın ötesinde kalmış o-
lan soydaşlarımızın edebiyatları hakkındaki
bilgilerimiz çok az ve yetersizdir. Oysa, Türk
Edebiyatı bir bütündür; şu ya da bu leh-
çenin ürünleri, «Türkçe»nin bir dalını yansı-
tır. Hangi lehçe alanında olursa olsun, mey-
dana getirilen eserler, Türk dili ve edebiya-
tının malı sayılır. Bu bakımdan, sınırları-
mızın dışında kalmış olma bahtsızlığına uğ-
ramış soydaşlarımızın edebiyatlarıyla ilg-
lenmek, inceleme ve araştırmalar yapmak,
ele geçen eserleri eleştiri süzgecinden geçir-
mek sadece ulusal bir görev değil, bilimsel
anlayışa uymanın da bir gereğidir.

Gazete ve dergilerde arada bir raslanan
yazılar bir yana bırakılırsa; dört yönde
sınırlarımızın ötesinde yaşayan Türk top-
luluklarının ne edebiyatlarının genel duru-
muna, ne de orada yetişen sanatçılara değ-
nen eserlerimiz vardır. Bizimle aynı ülkede
yaşamamaları, inceleme ve araştırma güc-
lükleri doğrudur. Ama, bu «doğru»nun yanı-
sıra bir gerçeğin varlığını da biz itiraf ede-
lim: İlgisizliğimiz.

Bu «sağır duvarı» aşan eserlerden biri-
sini, öğretmen arkadaşımız Nizamettin Onk
vermiş bulunuyor: Göğceli Âşık Elesker (1).

Elesker (2), kuzey-doğu sınırlarımızın
hemen yakınında, Göğce gölünün güneyinde,
«Göğce Mahali» denen bölgede yaşamış bir
Azeri halk ozanı. Yaman bir ozan. Ağkilise
köyünde doğmuş. Doğum yılı kesinlikle bi-
linmiyor. Nizamettin Onk, 1821 yılında doğ-
duğunu söylüyorsa da, aziz arkadaşım M.
Fahrettin Kırzioğlu'nun bize verdiği notlar-
da ve kendisinin F. Saltkan takma adıyla
Çınaraltı dergisinde yayımlanan makalesin-
de bu tarih 1837 olarak saptanmıştır. 1926'da
öldüğüne göre, ozanın yaşam süresi doksan
yılın ötesine — belki de yüz yılın ötesine —
uzamaktadır.

Nizamettin Onk, ozanın yaşadığı bölgeye
yakın bir yerde, Iğdır'ın yirmi kilometre öte-
sindeki Alican köyündendir. Elesger'i tanı-
yanlarla görüşmüş, gerekli bilgileri toplama-
mıştır. Bundan ötürü, eserinin «oldukça ek-
siksiz» olması beklenirdi. Yazık ki, gerçek
durum bunun tersidir.

Âşık Elesger'i tanıyıp bilen kişilerle gö-
rüştüğü halde ozan hakkında aydınlık, yeter-
li ve doyurucu bilgi vermemiştir. Öyle ki,
M. Fahrettin Kırzioğlu ile bizim — biraz
aşağıda anacağım — makalelerimizdeki bil-
giler bile aşılmamıştır; hatta eksikleri var-
dır. Sözelimi, kitapta, ozanın babasının
adına raslamıyoruz. Oysa Kırzioğlu ve biz,
babasının adının Ali Mehmet olduğuna yaz-
mıştık. Nerede öldüğünü kitapta bulamazsı-
nız. Kırzioğlu ve biz, Yanşak köyünde öldü-
ğünü açıklamıştık. Nejat Birdoğan ise, Mez-
re köyünde öldüğünü bildirmektedir.

Elesger'in çocukları var mı, kaç tane,
şirle ilişkilerinin derecesi, bunlara hiç
değinilmemiş.

Eksiklerin başlıca nedeni, bibliyografya
yetersizliğidir. Bibliyografyaya ilişkin kısa
açıklamadan (S. 24) anlıyoruz ki, yazar,
Elesger konusundaki yayınların çoğundan
ve en önemlilerinden habersizdir. Durum
böyle olunca, yanlışlıklara düşmesi yanıl-
lar içinde bocalaması olağan sayılmalıdır.

Âşık Elesger'i Türk okuyucusuna tanıtan
ilk yazı, F. Saltkan takma adıyla, M. Fah-
rettin Kırzioğlu'nun kaleminden çıkmıştır
(2 numaralı nota bakınız). Bu yazıda oza-
nın 3 koşmasıyla 1 şeki'si (3), 1 düğün'ü (4)
yayımlanmıştır.

Elesger üzerinde en çok duran biz ol-
duk. İki dergide sekiz makalemiz çıktı. Bun-
ları aşağıda sıralıyoruz:

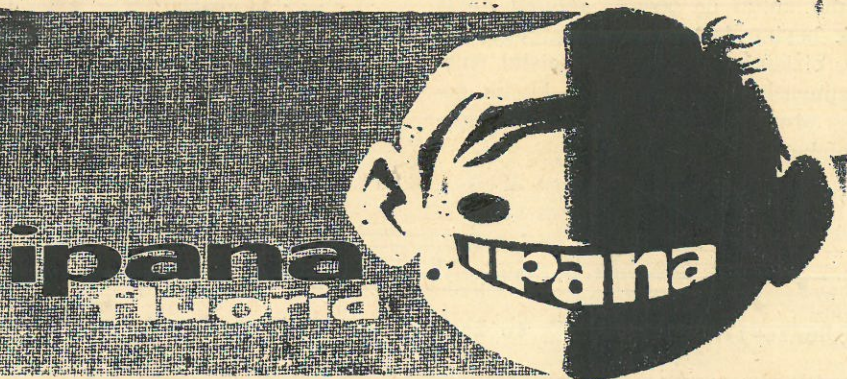
Âşık Elesger, Fikirler dergisi, sayı:
266 - 267, 31 Mart 1944, İzmir.

Âşık Elesger'in Neşredilmemiş Şirle-
ri — I, Fikirler dergisi, sayı: 304-305, 1 Ocak
1946; II, Fikirler, sayı: 310-311, 1 Nisan
1946; III, Fikirler, sayı: 311-312, 1 Mayıs
1946; IV, Fikirler, sayı: 316-317, 1 Temmuz
1946; V, Fikirler, sayı: 320-321, 1 Eylül 1946;
VI, Fikirler, sayı: 322-323, 1 Ekim 1946.

Elesger — Veli Deyişmesi, Erciyes
dergisi, sayı: 44-45, Eylül — Ekim 1946,
Kayseri.

Fikirler'deki makale dizimizde, Elesger'in
43 koşma, 1 semai, 1 düğün, 1 bağlama'sı-
nı vermiştik. Erciyes dergisindeki yazımı-
zın konusu ise, adının belirttiği gibi, Elesger-

FLORÜRLÜ DIŞ MACUNU

Diş minelerini sertleştirir • Diş etlerini kuvvetlendirir • Çürümeleri önler

Veli Değişmesi idi.

Elesger hakkında bir başka yazı da Nejat Birdoğan'ındır: **Âşık Aliasker (Elesker)**, TFA, sayı: 161, Aralık 1962. Nejat Birdoğan, ozanın 2 koşması (bunlardan birisi hem F. Saltkan'da hem de N. Onk'ta vardır) ile birkaç dörtlüğünü yayımlamıştır.

Nizamettin Onk, bunların hiç birini görmemiştir. Bizim yazılarımızdan habersiz oluşuna bir şey denemez; Anadolu'nun iki ayrı köşesinde çıkan bu dergileri izlemeyi kimseden isteyemeyiz. Ancak, Kırzioğlu'nun ve hele Nejat Birdoğan'ın yazılarından habersiz oluşu kolayca bağışlanamaz. Düşününüz ki, kitabını hazırlarken Kırzioğlu'nun eser ve yazılarından yararlanmıştı, **Ülkü** dergisindeki birkaç satırlık açıklamasını da görmüştür (S. 4). Böyle olduğu halde, Yukarı - Doğu illerimiz ve sınır ötesi âşıklarımız hakkında en yetkili bir kişiye başvurmaması, kendi konusuyla ilgili yazıları «atlayış», yazardan yana kaydedilecek bir davranış olmasa gerek.

Nejat Birdoğan'ın yazısını görmeyi ise, bir şeyi ispatlamaktadır: Yazar, yurdumuzun biricik folklor ve halk edebiyatı dergisini izlememektedir! İzleseydi, Birdoğan'ın yayımından haberi olacak, eserinde buna değinecek, yanlışları varsa düzelterek, eksiklerini tamamlayacaktır.

Araştırmamızın başta gelen eksikleri budur: Yetersiz bibliyografya ile yola çıkmak. Ondan sonra sürçmeler, falsolar, yanlışlıklar...

Saz ozanlarının eserleri yayımlanırken, belirli bir düzen içinde verilir. Bu düzen, nazım biçimlerine ya da türlere dayanır. Yani, aynı biçim ya da türdeki şiirler, kafiyeleri dikkate alınarak, arka arkaya sıralanır; Destanlar, koşmalar, semailer, vb. Nizamettin Onk, bu geleneğe uymamıştır. Şiirler, sadece kafiyeleri bakımından sıraya konulmuştur. Bu durumda, hangi türde kaç şiir bulunduğunu bilmek mümkün değildir. «Pirincin taşını ayıklamak» görevi, okuyucuya yüklenmiştir.

Biz, bu «külfet»i göze aldık, şiirleri teker teker inceleyerek türlerine göre ayırdık. Sonuç şöyledir: 64 koşma (birisi yedekli koşma), 26 semai, 7 destan, 1 düğün. Bu parçalardan dördünün (No, 4, 56, 61, 83) birer dörtlüğü yoktur. Bunların dışında, 2 dörtlük (No. 23, 30) ile 1 deyiş (S. 91-92)

bulunmaktadır.

Bibliyografya yetersizliğinin ne gibi sonuçlar doğurduğu, burada kendini belli etmektedir. Arkadaşımız öteki kaynakları bilseydi, yapacağı üç şey vardı: 1) Varyant farklarına bakarak en güvenilir olan metni seçmek. 2) Kendinde bulunmayan parçaları kitabına almak. 3) Bir şiir hem kendinde, hem de öteki kaynaklarda varsa, dipnotlarında bunları belirtmek.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılıyor ki, kitapta yer alan 98 parçanın hepsi, ilkin yayımlanmıyor. Bunlardan 59 numaralı koşma, F. Saltkan tarafından; 4, 5, 10, 15, 28, 43, 45, 52, 76 (bizde 3 kitabı eksik), 95 numaralı parçalar bizim tarafımızdan; 68 numaralı koşma da Nejat Birdoğan tarafından yayımlanmıştır (95 numaralı koşma, Nejat Birdoğan'da da vardır).

Bu açıklamalardan çıkan sonucu değerlendiresek şu rakamları elde ederiz:

İlkin F. Saltkan'ın yayımladığı	5
İlkin bizim yayımladığımız	46
İlkin A. Vahap Yurtsever'in yayımladığı	1
İlkin Nejat Birdoğan'ın yayımladığı	1
İlkin N. Onk'un yayımladığı	86

Toplam 139

Bilinen kaynaklarda Elesger'in yayımlanan şiirleri işte bu sayıya ulaşmaktadır.

Kitaptaki yontemsizlik ve düzensizlik yalnız şiirlerin sıralanmasında değil başka yanlarda da görülüyor. Sözelimi, üç deyişmeden Elesger-Veli Değişmesi kitabın başına alındığı halde (s. 37 - 42), Elesger - Hacer Hanım Değişmesi (S. 85 - 90) ile Elesger - Lotu Âşık Değişmesi (S. 92 - 93) kitabın sonundadır. Niçin? Ashnda bu soruyu sormamalıdır. Çünkü, yazarın kendisi de bu «niçin»in inandırıcı bir karşılığını bulamayacaktır. Kısaca, bir düzensizlik örneği.

Elesger'in edebi kişiliği, deyişlerinin özelliği de yeterince belirtilmemiştir. Kişiliğine bir bölüm ayrılmış gerçi (s. 25 - 42). Ama bu bölüm, «Kırk ambar» durumunda: «Kişilik» kavramıyla ilişkisi bulunsun bulunmasın, akla ne gelmişse dökülvermiş ortaya. Ozanın maddi çıkarılara önem veremeyişinden tutun da halk şiirinin orta malı olan nazım biçimlerine, ozana yapılan nazirelere, Elesger - Veli Değişmesi'ne değin her şeyi bulursunuz! Bulamadığımız tek şey, asıl bulunması gerekli olandır: Ozanın deyiş-

lerindeki belirgin özellikler!

Saz ozanları konusunda çoğu araştırmacının düştüğü yanılgıdan Nizamettin Onk da kendini kurtaramamış: Hep yüceltme, hep övgü. Sanılıyor ki, incelenen kişi övülmekle, üstün gösterilmekle gerçekten değer kazanacaktır. Metinler bu övgüleri, abartmaları yalanlasa bile davranışlarını sonuna değin sürdürürler. Bu, şüphe yok, nesnel eleştirinin dışında, hatta izlenimci bir tutuma da uymayan, olasıya öznel bir davranıştır; gerçek değerlendirme ile bir ilişkisi yoktur. Çünkü, pek belli bir şeydir ki, sanatçı, eserinde görünen kişidir; yargılar, sanatçının ortaya koyduğu ürünlere dayanır. Eseri bir yana bırakarak, gözi kapalı ve gelişigüzel yüceltmeler, sanatçıya bir şey kazandırmaz; tersine, gerçek kişiliği gölgeler...

Abartma işinde ne denli aşırılığa düştüğünü göstermek için bir örnek verelim. Kitapta şöyle bir cümle var:

«Onun çağının değerlerinden âşık Veli ile karşılaşması, Hacer hanım ve henüz toplayamadığım âşık Hüseyin, Şair Abbas gibi ozanlarla deyişleri çağımıza akarak büyük bir sanatkâr olduğunu ispat ediyor.» (s. 31, imlâsı olduğu gibi alınmıştır.)

Şimdi dikkatimizi toplayarak cümleyi anlamlandırmaya çalışalım: Yazar bir yandan, ozanın ele geçmemiş deyişleri olduğunu söylüyor; öte yandan da bunların «çağımıza kadar aktığını», hatta bu ele geçmemiş, ne oldukları bilinmeyen deyişlerin, ozanımızın «büyük bir sanatkâr olduğunu» ispatladığını bildiriyor! Yargıdaki abartmayı bir yana bıraksanız bile, mantığa aykırılık ve çelişme meydana: Ele geçmemiş bulunan, nitelikleri bilinmeyen deyişler, bir ozan için, «büyük sanatkâr» sıfatını vermeye nasıl dayanak olabilir?

Yazar, birtakım «iddialı» yargılardan da çekinmiyor. Ona bakarsanız, Elesger, «dağları ovayı kişilendirerek halk sanatının gelişmesine de hizmette bulunmuştur.» (s. 27). Bu sözden çıkan anlam, halk şiirinde «teşhis» sanatının ilk örneğini Elesger'in verdiğidir. Çünkü, başka türüsü, Elesger'den önce de bu sanatın örneklerine raslanması, onun «halk sanatının gelişmesine» hizmet etmemesi demektir. Böyle bir iddianın temelsizliğini, yanlışlığını söylemek bile fazla.

Biz, yazarın iddiasının tersini öne sürerek kendisinden soralım: Halk Ozanları içinde, doğayı somutlaştırmayan; doğa kuvvetlerine, doğa öğelerine kişilik kazandırmayan birisini tanıyor musunuz? Elesger'e gelinceye dek, edebiyatta «teşhis» ve «intak» denen sanatları uygulayan onca ozan var ki! Onları hatırlamadan, hepsini bir kaleme silerek, başarılarını görmezlikten gelerek, Elesger'i bu alanda tek başına bırakmak gerçeklere aykırı düşer. Hepsini bir yana, Karacaoğlu'nun ünlü şiiri kulaklarınızı çınlatmıyor mu?

İncecik'ten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye (5)

Yukarıdakine benzer bir «iddia» da şu: Yedekli koşma, ancak «Azeri edebiyatında görülen bir deyiş çeşididir.» (s. 31). Oysa, edebiyat kuramlarıyla ilgili herhangi bir kitabı açarsanız, «yedekli koşma», «ayaklı koşma» terimlerini bulursunuz. Kimi nazım biçimleri ve türleri vardır ki bir bölgeye özgüdür; ancak, yedekli koşma bunlardan değildir. Anadolu halk ozanlarının yabancıları değildir yedekli koşma (6).

Elesger, şiirlerini Azeri lehçesiyle söylemiş bir ozandır. Azeri Türkçesinin, Anadolu Türkçesinden farklı yanları vardır. Bu özellikler ve metinlerde geçen sözcükler bilinmezse, şiirlerin anlaşılması güçleşir. Bundan ötürü, Azeri Türkçesinin lehçe özellikleri kısaca açıklanmalıydı. Bu yapılmadığı için, şiirlerin birçoğu, anlaşılabilirliğe «mahkûm» edilmiştir...

Öte yandan, metinlerin verilisinde de Azeri lehçesinin gereklerine bağlı kalınmamıştır. Sözcüklerin kimisi Anadolu Türkçesiyle, kimisi Azeri söyleyişine göre. Böylece, ortaya çıkan metin, Anadolu ve Azeri lehçelerinin karması, hatta «kırması» acaip bir nesne olmuş! Oysa, imlâmızın elverdiği ölçüde, lehçe özelliğini yansıtan bir metin ortaya konabilirdi. «Haberin» yerine «havarın» (No. 15), «Tane» yerine «dene» (no. 16), «hasta» yerine «heste» (no. 24), «beraber» yerine «baravar» (no. 27)... vb. denebilirdi.

Kitaba eklenen sözlük de yetersiz, bir ilkeye bağlı kalınmadan düzenlenmiş. **Semaver, berkitmek, bezenmek, canavar, el (il)** gibi anlamları bilinen sözcüklerin kar-

şlıkları verildiği halde, sırğa (no. 1), ağ (no. 1, 3), lâcın (no. 7), ürbent (no. 17), bezaver (no. 53)... vb. sözcükleri sözlükte bulamıyoruz. Bir eser, her yönüyle bir bütündür; bilimsel çalışmanın gerekleri yerine getirilmiş olmalıdır.

Öğretmen arkadaşımızın hayırlı bir iş gördüğü şüphesizdir. Ancak bu çaba, «malzeme toplama» plânında kalmıştır. Öyle görünüyor ki, halk şiiri ve halk ozanlarıyla ilgili, bileşime ulaşmış, yollu yöntemli eserlere kavuşmak için daha çok zaman bekleyeceğiz.

(1) Nizamettin Onk, Göğçeli Elesker, Işık Basımevi, Adapazarı, 1964, 106 s.

(2) «Elesger», yazarın sandığı gibi, «Aliasker»in kısaltması ve halk ağzında aldığı biçim olmayıp (S. 4, not: 2), «El-Asgar»ın ilkin «El-Asker», daha sonra da bozularak «Elesger» haline girmesinden doğmuştur.

(Bkz. : F. Saltkan, Gökçeli Elesger, Çınaraltı, sayı: 23, 10 Ocak 1942).

(3) Şeki: Mısra içinde kafiye bulunan nazım biçimi (Divan şiirindeki musammat karşılığı).

(4) Dügün: Onar mısralı, her mısra sekizer heceli manzume.

(5) Sırası gelmişken, şimdiye değin kimsenin dikkatini çekmemiş olan bir noktayı açıklayalım: Karacaoğlan'ın bu dörtlüğünde adı geçen «İncecik» sözcüğü, sadece «çok ince» anlamında değildir. Elbistan köylerinden birisinin adı da «İncecik»tir. Bu köyde, kız çocuklarının çoğuna «Elif» adı verilmiş. (Selâh Birsnel, Günlük, İstanbul, 1955, s. 74). Karacaoğlan, «İncecik» sözcüğünü her iki anlamda kullanarak «iyham» sanatı yapmış oluyor.

(6) Çankırlı Ahmet Talât, Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, İstanbul, 1928, s. 58-60.

I — TÜRKÜSÜZ OYUN ÇEŞİTLERİ

Yazan: Mehmet Hilmi GÜR

EğİN halkının duygulu ruha malik oluşudur ki, EğİN Folkloru'nu meydana getirmiştir. Güzel şarkıların güfte ve bestelerini yapmasını ve söylemesini bilen Eğİnli, güzel oynamasını da bünyesinde cem ederek büyük bir folklor merkezi olmuştur.

Bu ruhlardır ki koyu taassubun bir çok ülkeleri etkisi altına alarak müziği ve oyunu günâh saydığı devirlerde bile, iyi şarkı söyleyen ve iyi oyun oynamasını bilen Eğİnli kadın ve erkek cemiyet hayatının birer kahramanı olarak sevgi ve saygı görmüşlerdir.

İşte bu kadirşinaslık sebebedir ki EğİN, güzel melodi, oyun ve şarkılarını bağrında toplamış ve asırlar boyunca muhafaza ederek bir emanet olarak dedelerden torunlara intikal ettirmiş bulunmaktadır. EğİN oyunlarını, halay ve kol oyunu olarak iki kısma ayırmak doğru olur.

KOL OYUNU

Hususi eğİlenti ve toplantılarla düğünlerde damat elbisesini giydirme, damadın tıraş olması ve damadın elini kınalama rasimlerinde salon ve odalarda oynanır. Oyunlar karşılıklı iki dörtlü oynandığı gibi, istek ve kalabalığın derecesine göre bir kaç ikili ve dörtlü de oynanabilir.

Salon oyunlarının müzik âletleri keman, ut, tef ve darbuka'dır. Davul Zurna açık yer müzik âletidir.

EğİN müziğinde halay ve kol oyununu ayırmak bir bakıma mümkündür. Ekseriya şarkılı müzikle hem kol oyunu, hem de halay oynanır. Melodiler ile ise münhasıran halay çekilir.

Halay, bütün şehir, hatta civar halkını eğİlendirme törenidir. Düğünlerde davulun çalınmaya başlaması herkesi dâvet demektir.

Düğüne gelen her misafir umumî adabı riayet etmekle mükelleftir.

Halaya başlarken topluluğun en yaşlı ve usta oyuncusu töreni açar.

HALAY İSİMLERİ:

Bir ayak.

İki ayak.

Üç ayak. (EğİN kıması)

Sinanlı.

Gecegü.

Hayriye.

Küçük tamzara. (Tırnana)

Karsın kalesi.

Karaçor.

Eski hora.

Kasap.

Sıklama.

Bu yukarıdaki halaylar şarkısız olanlardır.

Büyük cevizin dibi.

Tamzara.

Derelerde biter kamyş.

Süpürgesi yoncadan eminem.

Anam Anam Eğİnli misin.

Türkmen kızı.

Hamamın kapısı.

Kız bostanda lahana.

Mavi yelekli yarım. (Hostaya keçi geldi)

Bana bir yar olsun.

Dut ağacı.

Bahçeye indim ki.

Su gelir ince harktan.

Güvercin.

Bu oyunlar şarkılıdır. Hem halay, hem de kol oyunu olarak oynanır.

Şarkılı halaylara müzikle başlanır. Bir mısralık melodiden sonra halay çekenler şarkı söylerler. Sonra tekrar müzik çalınır. Kadınlar da hemen aynı usulü tatbik ederler. Müzik olmazsa tef ve şarkı ile ahenk devam eder. EğİN kadını ve erkeği müzik ve oyunla hemdem olmuştur.

Oyun ve halay kadına yaraşan zerafet ve kıvraklığı temin etmiş, onun daima zinde ve canlı kalmasını mümkün kılan orijinal bir spor olmuştur.

Hele erkeklerde, bir eğİnce ve spor olmaktan çıkararak, bir savaş egzersizi, yaşlıları birer delikanlı yapan, yaşmalarını sağlayan iksir olmuştur.

OYUNA BAŞLAMA

Halaya, gelenek olarak Bir ayak oyunu ile başlanır. Başa geçen saygılı biri, çev-

1966 YILINDA

3,5
MİLYON
LİRALIK

Tam konforlu apartman daireleri
çeşitli, zengin para ikramiyeleri

AKBANK

resini eline alarak bir fasıl oynadıktan sonra çevreyi sol yanındaki şahsa verir. Başta ki vermedikçe çevre elinden alınamaz. Başta ki de bu imtiyazı suistimal etmez. Oyundaki sıra ile ikinci, üçüncü ve diğerleri, nihayet her oyuncu başta oynamanın zevkini alır.

Bir ayak oyunu, 9/8 lik aksak tempo ile oynanır. Çok yorucudur. Evvelâ ayakta, sonra yavaş yavaş çömelerek, sağa sola yatılarak, mendil savurularak, oynanır. Seyredenden çok oynayan zevk alır.

İki Ayak da bir ayak gibi 9/8 lik aksak tempo ile oynanır. Bir ayaktan farkı bacak dolamaları, zıplayarak ilerlemeleri ve çömelmeleridir.

Üç Ayak veya Eğin kınası da denen bu halaya eskiler Şalvar sürütme de derler. Yine 9/8 lik aksak tempo ile oynanır. Bu ağır halayların güfteleri de mevcuttur.

**Bana bir yar olsun gencecik olsun.
Boyu uzun beli incecik olsun.
Şeherde açılmış gonca gül olsun.
Boyu boyuma huyu huyuma uygunca olsun.**

Türküsü olan bu halayın ayaktaki figürleri 8 tanedir. Aynı figürler değişik olarak yerde çömelinmiş durumda yürünerek ve el vurularak iki veya üç çömelme müddetince oynanır.

Eğin halayında Damatlar da kınalı eleri sırmalı çevre ile bağlı olarak bu halaya iştirak ettirilir. Düğün büyükleri, yakın akrabalar ve aile efradı iştirak eder ve kına tepsisi ile oynarlar. Tepsiyi de, çevre gibi baştaki oyuncu ikinciye verir ve çekilir. Oyun bu şekilde devam ile bütün halaydakiler, damat da dahil olmak üzere oynamış olur.

TÜRKÜSÜZ OYUNLAR

Gecegü: Ağır oyundan sonra ekseriya Gecegü oynanır. Bu isim Eğin'in bir köyü olan Gecegü'ye izafe edilmiştir. Eğin'in kuzey doğusunda sırtını Çal Dağı'na yaslamış olan bu köyün sâkinleri hem bu oyunu ve hem de Eğinin diğer oyunlarını pek güzel oynarlar.

2/4 lük basit usul ile oynanır. Ayakta ve hafif hareketlerle devam ettikçe gelişir. Heyecanlı anlarda zıplanarak çömelinir ve dönüşler yapılır, hareketli ve çekicidir.

Sinanlı: 9/8 lik ağır tempo ile oynanır. Diğer ağır oyunlardan farkı dik, yâni ayakta oynanırken, bacak hareketleri serttir. Çömelinmiş durumdaki figürleri diğer ağır oyunların karakterini taşır. Oyunun, Sarı Çiçek Yaylası'nın en büyük ve kalabalık obası olan Sinanlılara izafe edilmiş olması gerekir. Türküsü yoktur.

Hayriye: Sol tarafa yönelinerek oyuna başlanır. İki hamle ve üç figürden sonra sağa beş figürle yürünür. Oyunda el vurmalar ve dönüşler orijinaldir. Türküsü yoktur.

Küçük Tamzara: Çok hareketlidir. Oynayanı ve seyredeni coşturur. Sıçramaları ve ayak vurmaları enteresandır. Tamzara oyununun Eğinde minyatürleştirilmiş şekli denebilir. Türküsü yoktur.

Karsın Kalesi: Adının oyunudur. Oyuncuların yekvücut bir halde hareketleri, ileri hamleleri ve çekilmeleri bir savaş hücumunu andırır. Titizliği ve hareketleri gözleri kamaştırır. Figürleri orijinaldir. Türküsü yoktur.

Karaçor: Bir Türk oymağından adını alan bu oyun da hareketlidir. Sekerek ve zıplayarak ileri ve geri çekilmeleri seyre değer. Çok hareketli ve yorucudur. Türküsü yoktur.

Kasap: Eğin'inin meslek oyunudur. Evvelâ hafif başlar, gittikçe hızlanır, hızlanır, hızlanır, ve oyuncunun müziğe uyması mümkün olamayacağı zaman oyun bitirilir. Basit bir oyundur. Hemen her acemi derhal oyuna intibak eder. Türküsü yoktur.

Sıklama: Kollar dirseklerden kenetlenerek saf halinde birlik ve beraberlikle zıplanmalı oynanır. Ekseriya Gecegü oyunundan evvel oynanması âdet olmuştur. Canlı ve hareketlidir. Ezgisi 2/4 lüktür. Türküsü yoktur.

Eğin kınası dediğimiz halaydan başka zikrettiğimiz bu oyunların hepsi türküsüzdür.

Eski Hora: Bu oyun da diğerleri gibi dededen miras zevkli ve canlı bir oyundur. Figürleri ve hareketleri seyre değer orijinaldir.

ALTIN TAS

Derleyen: Numan KARTAL

Anlatan: Kemâl Yağız.

Derleniş yeri ve yılı: Kandıra - Bakırlı Köyü, 1958)

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde. Develer tellal, pireler berber iken, ben anamın anasının beşiğini tıngır mıngır salları iken vay neler varmış vay neler varmış. Memiş derler biri beş okka lahana yer, minareyi beline borudur diye sokarmış. Buna kanbur ese de gülermiş bizim köse de. Sonra efendim daha neler varmış neler varmış... Bizim hindi asmaya binermiş, eşekler borazan gibi ötermiş. Derken efendim temaşa temaşa derken hoş geldin bayram paşa derler, karanfil bıyıklı delikanlılar nar yanaklı kızlara, kızlar da delikanlılara göz dikermiş. Ne de olsa içlerinde delikanlılık ateşleri yanarmış.

İşte böyle zamanlardan birinde, adı bilinmedik illerde bir adamın birbirinden güzel üç kızı varmış. Ama kızlar da tam kızmış. Boy derseni selvi gibi, kaş derseni yay gibi, yanak derseni nar gibi, dudak derseni al kiraz gibi. Yanaklarını gören yanar, ah çekermiş. Dudaklarını gören oğul balı yemiş gibi olurmuş. Boyna bakan, hayran olur, dudaklarını ısırılmış. İçi gidiklanmayan, ateşlerine yanmayan kimse kalmazmış: Endama gelince ne sen sor ne ben söyleyeyim. Bakanın gözlerini kamaştırır, bin ah ile yürekleri ateş gibi yakarmış. Babaları da kızları ile övünürmüş.

Derken günler akıp gitmiş. Zaten zaman dediğin nedir ki, bir yeldir akıp gider. Gündüzleri geceler, geceleri gündüzler kovalamışta nice nice bayramlardan biri yine gelmiş. Mevsim yazmış, hava açık, ortalık sıcakmış. Masmavi gök deniz olmuş, gözleri kamaştırır; tabiat uruba olmuş gönüller avuturmuş. Öten kuşlar dert ortağı olmuş, insanların dertlerini yansıtırlarmış. Böyle bir mevsimde bayramdan önce babaları kalıp, Adaya (Adapazarı) bayram düzmeye gitmeye karar vermiş. Önce kızlarını karşısına almış. Onlara:

— Selvi boylularım, yay kaşlı ahu bakış-

lılarım. Sizler benim canımdan kopmuş cancağızımdan da aziz kumrularımsınız. Adları dillerde, ala gözleri gönüllerde kızlarım, acaba benden bayramlık ne istersiniz? diye sormuş. En büyüğü seslenmiş, bakalım ne demiş:

**Uzadım dal oldum
Yandım bir hal oldum
Gönlümce bir güzel
Dallı birman isterim.**

Sıra ortancaya gelmiş, derinden bir iç çekmiş ne istesem diye bir düşünmüş, bakalım ne söylemiş:

**Ben daha küçüğüm
Yarının büyüğüm
Daha güzel görünmek için
Yanar kadifedir isteğim.**

En son söz sırası küçüğe gelmiş. Herkes gözlerini ona dikmiş, acaba ne söyleyecek diye merak etmiş. Küçük kız başını önüne eğmiş, hafiften şöyle seslenmiş:

**Kimi ister kadifeden urba
Kimi ister dallı birman
Ben hiçbirini istemem
Altın tastır isteğim babamdan.**

Babaları kızlarının isteklerini almış. Bayram derken o da geçmiş, neşe bitmiş. Zamanla kadife de dallı birman da eskimış. Ama altın tas olduğu gibi pırıl pırıl durup bir kor gibi yanarmış. Ablaları bu tasa göz dikmişler, almak için bir sürü plân düzmüşler. Ortancası büyüğüne demiş bir gün denize çamaşır yıkamaya gideriz. O oynarken denize iteriz. O boğulur, altın tas bizim olur. Kardeş de denize itilir mi demeyiniz, hırs kişinin gözünü bir kere bürümesin, o zaman siz kişiyi görünüz. Ne kardeş bakılır, ne anaya, gönülden birkere hırs olma. İki abla da hırslanmışlar, kararlaştırdıkları gibi yapmışlar. Küçüğü denize itip altın tası almışlar. Kabahatlarını örtmek için de ah ile vahlar içinde saçlarını yolarak eve dönmüşler. Durumu babalarına kendilerince anlatmışlar. Baba yanmış, ah etmiş, altın tas uğursuzluk getirdi keşke almasaydım diye pişmanlık getirmiş. Ana

dövünmüş, gözyaşları denize akan pınar olmuş ama dertlerine yanan olmamış. En sonunda teselli bulmuşlar boynu bükmeğe de oturmuşlar köşelerine.

Gel zaman git zaman derken aradan oldukça uzun bir zaman geçmiş. Günün birinde iki yolcu kızın denize itildiği yerde bir duraklanmış. Bir sigara içelim, terimizi kuratalım denmiş. O sırada da bir kavak yerden birdenbire boy vermiş. Yolculardan biri de o kavaktan bir dal kesmiş. Daldan kaval yapmış, öttürmek için ağzına almış. Öttüreyim de içim şenlensin demiş. Kavalı üflemeyle kaval dile gelmiş. Bakalım ne demiş:

**Pek çalma pek çalma canım amca
Pek çalma bir altın tas kıydı canıma**

İki yolcu şaşırılmış. İçlerine bir korku gelmiş. Acaba cinlerle perilerle mi sarıldık demişler de oradan hemencecik kalkıp ileri doğru yavaşça gitmişler. Yağmur da incecikten başlamış elif gibi, dönmüş sicime hızır gibi. Ama korku dağları aşırırmış, onlar da aşmışlar yüce yüce dağları, varmışlar bir düzlüğe. Ol düzlükte hava açılmış, çiftçiler çift sürermiş. Korkuları geçmiş, kavalı yine çalalm demişler. Ama üfler üflemez kavalın yine aynı şekilde seslendiğini görmüşler. Gene şaşırılmışlar da gördükleri ilk çiftçinin yanına yaklaşmışlar. Çiftçiye şunu üfle de bir görelim demişler. Çiftçi, yanına yaklaşmayın, iki sabanlık yerim kaldı, onu bitirmek zorundayım demiş ama yolculara söz dinletememiş. En sonunda kavalı eline almış, üflemeyle dile gelmiş. Ona da:

**Pek çalma pek çalma canım amca
Pek çalma bir altın tas kıydı canıma**

diye seslenmiş. Çiftçi şaşırılmış. Kavala sınıksı yapışmış. Hayvanları bıraktığı gibi dayısının evine koşmuş. Meğer çiftçi kızın akrabasıymış. Kavalı dayısına vermiş. Bu kavalı az birşey üfle demiş. Yanıktır, gönül dinlendirir; ses verir; dertsizlere derman verir demiş. Adamcağız birşey anlamamış. Benim kaval üfleyecek halim yok demiş. Diğeri ısrar etmiş. İhtiyar kavalı eline almış, az da olsa üflemeğe başlamış, kaval dile gelmiş, bakalım ne demiş:

**Pek çalma pek çalma canım babam
Pek çalma bir altın tas kıydı canıma**
İhtiyar ağlamış, karıcığı kara yazgılar bağlamış. Evi bir feryadı figandır sarmış. Ağaçlar evin üzerine eğilmiş, kuşlar saçaklara konmuş, dağ taş dile gelmiş de «kır kır kır» diye seslenmiş. İhtiyar kavalı kır anlamış, eline aldığı gibi sırtını dayadığı direğe kaldırıp kaptırmış. Meğer kız kavalın içinde imiş. Hemencecik yere düşmüş, altın tası alıp babacığının karşısında oturmuş.

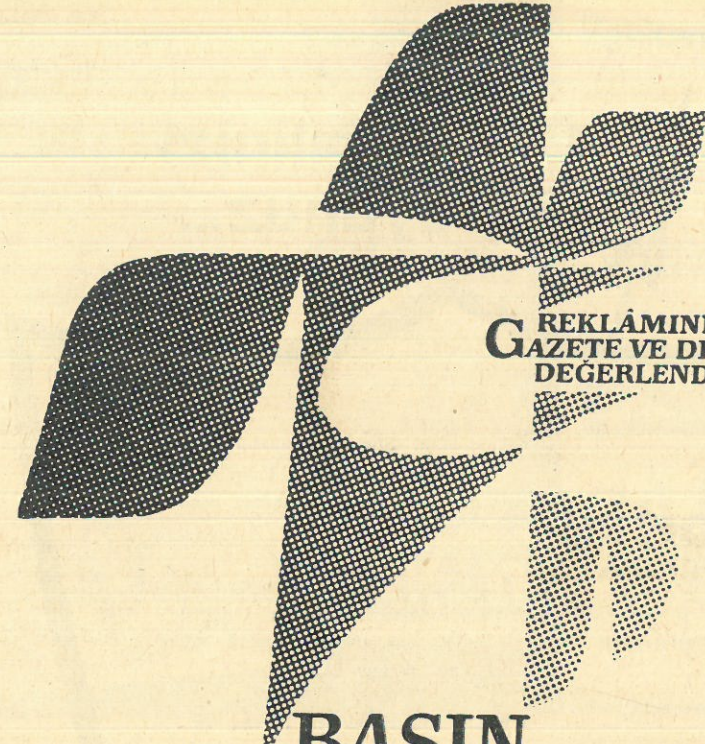
Masal bu ya evi melekler sarmış, ağaçlar doğrulmuş, kuşlar şarkılar söylemeye başlamış. O anda da gökten kara kaş, kara göz, karanfil bıyıklı, tuvana şehbaz, on sekizinde bir baba yiğit delikanlı inmiş. Güzel mi güzel yağız mı yağız bir delikanlı imiş. Üstelik de babası da padişahmış. Hemencecik düğün dernek kurulmuş, kırk gün kırk gece davullar çalmış. Kırk sofraya kalkmış, kırk sofraya konmuş da bu küçük kıza murada ermiş.

Onlar ermiş muradına, darısı okuyanlar ile dinleyenlerin başına.

SÖT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İSTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

(Basın: 23239 — 59)

**REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!**

BASIN İLÂN KURUMU

**YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.**

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın: 11672 — 62)

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:

3 \$, 1 £

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:

ÇINAR MATBAASI

İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.